

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Wereldgelijkvormigheid

III.

„Zet u schrap tegen de tijdgeest”. Inderdaad, deze uitdrukking is of was althans onder ons populair. Maar is zij niet méér dan een leuze, dan een definitie? Historisch bezien heeft deze term ongetwijfeld een duidelijk aan te wijzen inhoud. Wij denken daarbij aan het verzet tegen de denkbeelden der creatuur, tegen de godsdienstloze school, tegen de volkssouvereiniteit en het staatsocialisme, aan de verbeterde strijd van de Bijltjes en de turfstekers, de papierscheppers en de olieslagers tegen liberalisme en modernisme. Maar, vraag ik, heeft deze leuze van Isaác da Costa, van Lukas Lindeboom en van Abraham Kuyper nog een duidelijke zin voor ons? Of is deze strijd tegen de tijdgeest voor ons een mythe geworden, waaraan wij met een vage, zwevende verering vasthouden? Of erger, is deze term voor ons geworden tot een phrase, waarmede een spreker zich een goedkoop succes zoekt te verzekeren? Het kan zo zijn, want de zonden van sprekers zijn groot! Ook is stellig waar, dat wij in grote meerderheid — ondanks onze leuzen — ons zo schrapzetten als een slappe vaatdoek in een gootsteen! Doch het behoort niet zo te wezen. Laat ons daarom trachten te verstaan wat „de geest dezer bedeling” in het algemeen en dus in alle tijden is en daarna proberen de trekken te ontmaskeren, welke de tijdgeest thans in het bijzonder vertoont.

„De geest dezer bedeling” is het leven, het persoonlijke leven of het leven van maatschappij, staat of volkerengemeenschap, als doel in zichzelf stellen. Of men daarbij een hoger doel welwillend de ruimte wil toestaan zich hierboven te koepelen, is principieel onbelangrijk. Van een zich schrapzetten tegen deze geest is onder ons weinig sprake. Wij preken er tegen — althans soms nog — maar wij leven er niet tegen in. Feitelijk leven wij tamelijk los van de hemel en helemaal los van de Parousie. Wij weten uit de Schrift, dat de wereld vergaan zal — wij hopen, dat dit niet in onze tijd zal gebeuren. Doch de hoofdgedachte van de triumfantelijke belijdenis: „ik geloof in Jezus Christus, Die wederkomen zal” hebben wij niet gegrepen. Deze hoofdgedachte immers is, dat wij geen eigen toekomst hebben maar dat de toekomst van Jezus Christus is; alleen opgegaan in de dienst van Zijn Rijk ontsluit zich voor ons perspectief. Deze gedachte is ons althans praktisch vreemd. Onverdrotten bouwen wij onze eigen toekomst op. We zoeken sociale zekerheid en, als wij in eigen land niet tot volle tevredenheid kunnen boeren en burgeren, trekken wij naar een ander werelddeel met de typerende uitdrukking: „dat het voor de toekomst van onze kinderen is.” Wij nemen een dominee mede, want wij verzwageren ons niet met Methodisten noch met Presbyterianen! Maar, wáárom gaan wij weg? In gehoorzaamheid aan het Goddelijk bevel om de aarde te vervullen? In de begeerte de Kerk te planten en de Vaan van de Christus-Koning op te heffen in landen, waar Mammon zijn tempels heeft in iedere stad? Of is het om in twee jaar een car te hebben, in vijf een huis en in tien een farm? Leven wij niet meestal alsof wij hier thuisbehoren en aanvaarden wij niet Gods hemel ten leste als het onvermijdelijke met een diepe zucht: „Heer, hadt U niet wat later kunnen komen?”

Welnu, dit leven in de horizontale lijn is gelijkvormig wezen aan de geest dezer bedeling. Het is de tijdgeest in topvorm! Daarbij vergeleken zijn film, kaartspel en dans futiliteiten! Het heeft niet de minste zin daarover te handelen, als wij op dit hoofdpunt niet radicaal met de tijdgeest hebben leren breken.

IV.

Als ik nu iets ga beproeven te zeggen over de wijze waarop de geest dezer bedeling zich in onze dagen openbaart, moet ik mij grote beperking opleggen. Ik kan slechts enkele grepen doen, waarbij verschil in opvatting en waardering onvermijdelijk geacht moet worden — al zal ik, volgens mijn geaardheid, de dingen waarschijnlijk zó zeggen alsof geen andere visie mogelijk ware. Politieke en sociale vraagstukken laat ik wegens hun gecompliceerdheid onbesproken. Slechts kan ik aan enige actuele quaesties niet geheel voorbij gaan. Wij zijn in ons goede land een grote politieke groepering rijk, die pretendeert een partij zonder levensbeschouwing te zijn. Men kan zowel uit Christelijke, uit Marxistische druk alsook humanistische motieven in haar rijen treden. Wie kan dergelijke exclamaties zonder glimlach lezen? Het is toch evident dat wie iets dergelijks beweert noch Christus noch Marx noch Erasmus ernstig neemt. Dat praktische politici, wier streven op directe resultaten gericht is, hier niet doorheen kijken, versta ik. Dat theologisch en wijsgerig geschoolde mensen echter een dergelijke theologische stelling verkondigen, bevreedt mij. Een partij zonder levensbeschouwing is ipso facto een partij met een levensbeschouwing: de levensbeschouwing van het utilisme en opportunisme, die het slechts om naakte daden te doen is. Echter, opkomend tegen dit geestelijk nudisme, zullen wij er met alle kracht en met vurig gebed tegen moeten waken dat de strijd voor het Recht Gods in staat en samenleving niet strandt in een strijd voor de belangetjes van huis- en hokkebazen, dat wij de leeuw van het beginsel niet spannen voor een sportkarretje met een teringachtige baby er in! Ook dit zou

utilisme zijn en een wereldgelijkvormigheid met wat Christelijke franje bedekt.

Wat de algemene wereldsituatie betreft, steeds sterker dreigt zich in onze tijd de geschiedenis van het Boek Esther te herhalen. Hoe wij ook Esther en Mordechai als personen mogen beschouwen, de hoofdgedachte van dit Bijbelboek is ongetwijfeld: Esther, d.w.z. het volk Gods, wordt door Ahasveros gevorderd. Alzo worden wij ingekapseld in allerlei internationale verbanden, waarop wij als staat weinig en als personen in het geheel geen invloed kunnen uitoefenen en die wij ook niet kunnen overzien. In sterke mate geldt dit van onze geëmigreerde broeders, aangezien zij geheel opgezogen dreigen te worden door politieke en maatschappelijke organisaties, waar zij volkomen vreemd tegenover staan.

Hier is het niet altijd mogelijk een program uit te stippelen en hier kunnen de consequenties van het Christen-zijn niet steeds tevoren vastgesteld worden. Voorzover belijders zitting krijgen in internationale organen en verbanden sta hun steeds de lijfspreuk van Groen van Prinsterer voor de geest: „Een staatsman niet — een evangeliebelijder”. Het zou niet geheel juist zijn, als wij het aan Pandit Nehroe overlieten, een geestelijk woord te spreken dáár, waar zo vaak de Troon van het Opportunisme is opgericht en het Recht naar de corridor wordt verwezen. Er zijn ook in onze dagen nog dingen, waarin een klein volk groot kan zijn en situaties, waarin een kleine groep een figuur kan wezen. Zoals eertijds een scheepmaker of textiel-arbeider als eenling een gemeenteraad binnenstapte en tegen de jonkheer-voorzitter en tegen de fabrikanten, wier brood hij at, zeide: „Mijne Heren, deze plaats is van Góð, gij zult ook als gemeentebestuur Zijn Wet niet schenden” — zo hebben wij getuigen van Christus en Zijn Rijk te zijn in de internationale verbanden, waarin wij ons eventueel geplaatst zien.

(Wordt vervolgd)

Kunst en Vrijheid

III

Misschien hebt u bij uzelf gedacht dat het wel over vrijheid en onvrijheid ging, maar niet over kunst. Maar we mogen niet vergeten dat we op velerlei wijze deze ideeën tegenkomen in de moderne kunst. Buñuel staat niet alleen.

Hij is een nauwe geestverwant van de surrealistische beweging, waarvan vele vooraanstaande kunstenaars deel uitmaken of direct mee verbonden zijn geweest. Picasso, Miro, Max Ernst, Dali, Breton, Joyce, om er enkele te noemen. Maar ook bij hen die niet precies deze vorm, deze stijl gekozen hebben om hun gedachten te uiten ontmoeten we verwante klanken. Sartre spreekt het uit in zijn Huis Clos: „De hel, dat zijn de anderen”. Henry Miller zegt het in zijn Tropic of Cancer: „Indien ik niet menselijk ben komt het omdat mijn wereld haar menselijke grenzen heeft overstroomd (lett. er over heen is gelopen), omdat het menselijk zijn een armzalige, treurige, ellendige zaak lijkt, begrensd door onze zintuigen, beperkt door zedenwetten en reglementen, omschreven door gemeenschappen en -ismen”. En hij maakt ons duidelijk dat een dergelijke visie alles te maken heeft met kunst: „Alles dat minder geeft dan dit verschrikkelijke schouwspel, alles dat minder huiveringwekkend is, minder schrikbaar, minder krankzinnig, minder bedwelmend, minder bederf brengend, is geen kunst. De rest is namaak. De rest is menselijk. De rest behoort tot het leven en levensloosheid”.¹²⁾

Horen we het; wat Miller ons presenteert is kunst, hoe verschrikkelijk het ook is — alles wat anders zou zijn zou menselijk zijn, leven betekenen, maar tevens leugen, een schijnwerkelijkheid.

Om te tonen dat we dit alles niet alleen bij schrijvers tegenkomen, maar dat de moderne beeldende kunst vaak soortgelijke inhouden presenteert, zou ik u het liefst door zalen van het museum leiden, en u confronteren met Raysse, Rauschenberg, Paolozzi, Couzijn, Guston, Wols, Baj, Saura, Tapiés, Dubuffet, Germaine Richier, Matta, Wilfredo Lam, en we zouden deze lijst zonder moeite vele malen langer kunnen maken. Mogen we met een citaat pogen iets duidelijk te maken? Hans Platschek, de intelligente jonge Duitse schilder, bewonderaar van Wols, schreef over deze kunstenaar: „Bij Wols is het eigenlijke thema... de mogelijkheid gestalten te vangen ook indien niet alleen het protocol der schilderkunst maar ook het protocol der werkelijkheid wordt geloochend”. En daarom ook: „schilderkunst is voor hem de belichaming van de twijfel”¹³⁾. Wols was een voorloper der informele kunst der achter ons liggende jaren; in 1951 pleegde hij zelfmoord.

Tot slot willen we wijzen op de uiteenzettingen van E. Rosenthal, de schrijver van een kleine bundel opstellen over moderne kunst. Hij signaleert nieuwe vrijheden en grote vernieuwingen volgens hem het gevolg van de ontdekkingen

van de hedendaagse psychologie, te beginnen bij Freud. Maar juist in dit kader gaat hij ook uitvoerig in op de onzekerheid van de mens en van de expressie, de neerslag daarvan, in de kunst van onder meer met name genoemd Paul Klee. De moderne angst vindt men overal in de kunst, en houdt direct verband met helse gevoelens die hun oorsprong vinden in het onderbewuste.¹⁴⁾

De beste definitie van het werk van deze kunstenaars is wel die waarmee Holbrook Jackson het werk van een voorloper, Davidson, typeerde: De worsteling van de kunstenaar om te komen tot een nieuwe uitdrukking, een nieuwe poëtische waarde, is maar al te duidelijk... de moed en de eerlijkheid van een geest die zich heldhaftig te pletter loopt tegen de gesloten en gebarricadeerde deur van een onbekende en misschien niet-bestaande realiteit.¹⁵⁾

Er is misschien nog nooit zoveel over vrijheid gesproken als juist in onze tijd. Maar de vraag dringt zich op of dat niet als zodanig al een teken is dat de vrijheid verloren is gegaan.

Buñuel weet ervan. Anderen, tot hun vertwijfeling, weten er ook van. Spreekt Sartre niet van een veroordeling tot vrijheid, en is de vrijheid die de mens op zich moet nemen niet als zodanig al een vloek en de grootste onvrijheid. Vrijheid en onvrijheid, daar gaat het impliciet en expliciet steeds weer over als we onze aandacht richten op moderne kunst. Of hebben angst en vertwijfeling, het besef gevangen te zijn in een wereld die in wezen slecht en rot is, niets van doen met het gemis aan vrijheid, met het verlies van de menselijke vrijheid?

Zijn zij niet de onvrijheid zelve?

We beginnen weer met Genesis 1: God schiep de wereld goed.

Toen kwam de zondeval. En daarmee kwamen zowel het oordeel als de verlossing, het oordeel over de zonde, vrucht van de begeerte en leidende tot de dood, en de verlossing uit deze ellende door God zelf, in de belofte, later in de vervulling daarvan in Christus Jezus. Maar hoe diep de zonde ook in de wereld inging en deze bezoodde, de mens bleef mens en Gods wereld de wereld, en de norm geldig. Zonder dat blijvend menselijke kunnen we niets verstaan van wat de mens van onze tijd beweegt, ook als hij als mens der laatste dagen vrijheid voorspiegelt²²⁾ terwijl hij in waarheid slaaf is van het verderf — en dat niet in theologische zin of naar onze interpretatie, maar naar eigen weten en zeggen.

Sinds de zondeval zijn er twee lijnen in de geschiedenis, laten we zeggen die van het geslacht van Kaïn en die van het geslacht van Seth. De zonde bracht steeds weer, in de traditie der eerstgenoemde lijn, onvrijheid, gevangen zijn in de ongerechtigheid, een wanhopige poel van ellende, zinnelijkheid, en een voortschrijdend verlies aan menselijkheid. Zo zelfs dat God soms, als de maat der ongerechtigheid vol raakte, ganse volkeren uitroeide (Deut. 9-4; Gen. 15-16). Laten we ook de klassieke wereld die we menen te kennen niet idealiseren — het beeld dat we ervan kregen is het geïdealiseerde humanistische beeld, gekuist en bijgeschaafd.

En realiseren we ons wel eens hoe het was in de wereldrijken der Babyloniërs. Wij lezen onaangedaan, in een wetenschappelijke „objectieve” houding, over tempelprostitutie, mensenoffers, slavernij en over de harems der grote vorsten. Wij kunnen het waarschijnlijk alleen omdat ons voorstellingsvermogen tekort schiet. Hoeveel menselijk leed, hoeveel gemis aan vrijheid, lichamelijke en geestelijke, er onder dergelijke termen verborgen gaat kan niemand ons meer vertellen.

Natuurlijk zijn daar de soms zo prachtige werken van de kunst uit die tijden, de indrukwekkende stieren, poortwachters uit Assyrische paleizen, te zien in het Britisch Museum, en we vergeten de klassieke kunst niet. Misschien dat deze kunstwerken ons mee hebben geholpen aan het vertekende beeld van die oudheid. Deze kunstwerken bewijzen in ieder geval dat die mensen toen echt mens waren, dat ze schoonheid kenden, dat ze de norm beleefden, dat ze het ideaal zagen. Wat de Grieks-Romeinse oudheid betreft moeten we wel onderstrepen dat de musea ons een onvergekuist beeld geven.

Het christendom heeft verlossing gebracht; verlossing van slavernij, en uit veel ellende. Het gezicht van de wereld werd er, zonder revolutie, in korte tijd grondig door veranderd, en verbeterd.

Nee, we idealiseren hier ook niet. De lijn van Seth in de geschiedenis is niet een waar wij trots op behoeven te zijn. Dat leren de profeten, dat leert heel het oude en nieuwe testament wel anders. Gods klacht over zoveel ongerechtigheid is dan ook groot. De wortel werd steeds gevonden in afval, verloochening van God, in wezen in het zich omwenden van de weg en zich voegen bij de traditie van de lijn van Kaïn. Daarom dat steeds het oordeel begonnen is bij het huis Gods (1 Petrus 4 : 17). Maar ook, in tijden van reformatie en getrouwheid, is vanuit de lijn van Seth steeds bloei, steeds vrijheid voortgekomen, levensvernieuwing in velerlei opzicht.

Het gaat in deze zaken niet om kerkgeschiedenis in engere zin, en nog minder om theologie. We raken hier aan de vraag naar de wortels der cultuur. Wat is eigenlijk cultuur? Zonder ons in detail-problemen te verdiepen kunnen we antwoorden: Cultuur is vrucht van menselijke activiteit. Vormgeving aan het leven, gebaseerd in een levenshouding. Cultuur is te verstaan als een vrucht van creatieve arbeid, waartoe de mens gedreven wordt door beweegredenen diep in zijn hart, daar waar hij richting kiest en vanwaar de levensimpuls uitgaat. Cultuur, vrucht van de vrucht van het geloof, of, in de

lijn van Kaïn, cultuur als vrucht van het ongehoof in zijn legio vormen. Nu brengt het ongeloof zonde, ellende en dood voort, onmenselijkheid en haat, al die verschrikkingen waar Romeinen 1 een kleine opsomming van geeft (vergl. Jes. 5 : 15, 16). Maar ook, de mens blijft mens, en kan juist omdat hij mens is en de geschapen wereld kent en ervaart, nooit tot de uiterste consequenties voortvaren. Ook Camus, zelfs Buñuel leven niet het leven dat zij prediken, het absurde leven, als de zinloze strijd tussen schorpioenen. Buñuel in zijn eigen leven is een zachtmoedig mens die zelfs geen dier kan doden. Maar waarom kan hij dan niet zijn ideeën doorbreken en de werkelijkheid aanvaarden? Het antwoord kan kort zijn: omdat hij gevangen is in de zonde, slaaf is van de zonde.

(Wordt vervolgd)

H. R. Rookmaaker

¹²⁾ Tropic of cancer, Paris 1949, p. 297, 296.

¹³⁾ H. Platschek, Nieuwe figuratieve kunst? (vert. H. Redeker), Amsterdam 1960, p. 88, 89.

¹⁴⁾ E. Rosenthal, The changing concept of reality in art. New York 1962, p. 82 e.v.

¹⁵⁾ Holbrook Jackson, The eighteen nineties, Hammondsworth 1950, p. 193.

²²⁾ 2 Petr. 2 : 19.

De 'universele' wet Gods

(Critiek van ds. A. I. Krijtenburg)

(Slot)

Het zevende gebod

Het artikel in Ons Politeuma gaat als volgt verder:

Wanneer ds. V. zegt, dat onder de vigeur van het 7e gebod wèl echtbreuk en overspel aan Israël verboden was, maar niet het hebben van méer dan één vrouw, niet de bigamie en de polygamie, pag. 187, en dat mede daaruit blijken kan, dat „Sinai niet meer past” voor deze tijd, valt erop te wijzen, dat ondanks de tekst van het 7e gebod Mozes óók geboden heeft, dat de Israëliet zijn vrouw niet zou wegzenden zonder een behoorlijke scheidbrief. Maar dan leert de Here Christus, dat die Sinaitische wetgeving hier rekening hield met de „hardigheid der harten” van het volk Israël, maar dat het van den beginne alzo niet is geweest, Matth. 19 : 3 e.v. Juist in het licht van dit onderwijs van de Here Christus zal toch óók ds. V. niet kunnen ontkennen, dat het huwelijk naar zijn structuur monogaam is en dat dit de inhoud en betekenis bepaalt van 's Heeren geopenbaarde wil aangaande het huwelijk in het 7e gebod.

Wij antwoorden dat het huwelijk naar zijn normatieve structuur inderdaad monogaam en onontbindbaar is. Maar dat staat nu precies niet in het zevende gebod. Daar staat: Gij zult niet echtbreken. Maar in het raam, het verband van de Wet van Horeb betekent dat, dat een Israëlietische man geen overspel mocht bedrijven met de eerste vrouw, de tweede vrouw, de derde vrouw of de bijvrouw van zijn naaste. Men moet in het zevende gebod niet in-lezen en niet in-construeren wat er niet in staat.

De Tien woorden in het boekje van de particuliere genade

En voorts: is de Catechismus er dan zó ongelofelijk ver náást, wanneer hij de 10 geboden uitlegt, als óók vandaag geldend voor alle mensen? Men zegge ook niet, dat de Catechismus deze uitlegging biedt uitsluitend voor de gemeente des Heren, want deze zelfde Catechismus exegetiseert de 3e bedde van het volmaakte gebed aldus: „Geef, dat wij en alle mensen onze eigen wil verzaken en Uw wil, die alleen goed is, zonder enig tegenspreken gehoorzaam zijn”. Nogmaals: op welke wijze de overheid voor haar deel, op haar terrein, krachtens haar speciale mandaat en naar haar eigen-aardige roeping, uitvoering te geven heeft in haar beleid en wetgeving aan deze universele wet Gods dat is een andere kwestie. Daarover zal gestudeerd en nagedacht behoren te worden. Maar dat de overheden, gelijk alle mensen, aan deze universele wet Gods gebonden zijn, behoort o.i. buiten discussie te zijn.

Wij antwoorden:

Mijn geachte collega moet nu niet trachten onze hele catechismus universeel te maken. De enige troost in leven en in sterven is de troost van de gemeente des Heren. Zij kent haar ellen-

de uit de Wet Gods, en die omvat heel wat meer dan de Tien woorden. De catechismus stelt de vraag: Wat is een christen nodig te geloven? Hij spreekt bij het artikel van de tweede komst des Heren over „al zijn (Christus) en mijn vijanden. Hij leidt de behandeling van het laatste stuk 'Van de dankbaarheid' in met de constatering dat wij „alleen uit genade, zonder enige verdienste onzerzijds, door Christus verlost zijn.” In Zondag 7: „Wat is een christen nodig te geloven?” In Zondag 45 „Waarom is het gebed de christenen van node?”

Dat is zeker niet universeel.

Hier past een herinnering aan het feit „dat de genade particulier is”. En dat geldt niet alleen de genade van de schuldvergeving, doch ook die van de opstanding tot een nieuw leven. Slechts door het geloof in Christus brengen wij vruchten der dankbaarheid voort. En heel de Wet, inclusief de Tien woorden, was de Wet voor het verlorene volk des Heren! En wanneer collega Krijtenburg hier de uitlegging van de derde bedde van het Gebed des Heren te pas brengt, dan moge ik er op wijzen ten eerste dat de catechismus ons hier leert te bidden voor de bekering van christenen, die de wil des Heren kennen en niet doen (dat kunnen onze eigen kinderen zijn) en om de bekering van niet-christenen, die Gods wil, in het evangelie geopenbaard, niet kennen en bijgevolg niet doen. Maar dan bidden we toch dat zij komen tot het geloof in Christus en zo tot de gehoorzaamheid des geloofs. Hoe m'n collega hieruit besluiten kan tot de universaliteit van de Tien woorden, begrijp ik niet.

Winst, die weer verloren gaat

Ds Krijtenburg schrijft voorts:

Als ds. V. de onderscheiding, die men vaak gemaakt heeft tussen de „zedewet” (de 10 geboden), de ceremoniële wet en de burgerlijke wet, afwijst met een beroep op de eenheid en ondeelbaarheid van de gehele Sinaitische wetgeving, pag. 186, kan dit laatste hem toegestemd worden.¹⁾ Terwijl men toch genoemde onderscheiding rustig handhaven kan op grond van de structuur van de wet. Om eens een wat moderne terminologie te gebruiken, zou men de „zedewet”, de wet der 10 geboden, kunnen aanduiden als de „grondwet” van het koninkrijk Gods, waarop de „organieke” wetten rusten: de „ceremoniële” wet werkt de eerste tafel, de „burgerlijke” wet de tweede tafel nader uit. En dan zijn die „organieke” wetten zeer zeker tijdgebonden.²⁾ De belijdenis spreekt in art. 25 terecht van het „afdoen der ceremoniële wet” met de komst van Christus. Terwijl de „burgerlijke” wet in vele opzichten het stempel draagt van de maatschappij, waarop deze wetten betrekking hadden. Toch spreken wij niet van het „afdoen” dezer „burgerlijke” wetten; iedere wetgever zal ook vandaag nog wijs handelen met te luisteren naar de wijsheid Gods, die in deze wetten ons is geopenbaard.³⁾ Hoezeer echter deze „organieke” wetten op onderscheiden wijze tijdgenoten zijn, de „zedewet” als „grondwet” van de koningsheerschappij des Heren over het menselijke leven mag „universeel” heten.⁴⁾

Ik teken bij de door mij ingevoegde cijfers aan:

ad 1) DIT IS EEN BELANGRIJK WINST-PUNT in het gesprek. Mijn opponent geeft toe dat de Wet van het Horebverbond een ondeelbare eenheid vormt.

ad 2) De onderscheiding tussen de Tien woorden als 'grondwet' en de overige wetten als „organieke wetten” lijkt mij anders niet dan een constructie, waarvoor trouwens elk Schrifbewijs ontbreekt. En wanneer dan deze onderscheiding bovendien gebruikt wordt om te stellen: de grondwet, d.w.z. de Tien woorden zijn blijvend, de organieke wetten zijn tijdsgebonden, dan zeg ik: neen! De hele Wet, inclusief de Tien woorden, is door de Here gegeven voor een tijd, als de tuchtmeester voor de onmondige kerk. Gal. 3 : 23-29. De (schuldvergevende) gerechtigheid Gods is NU geopenbaard zonder (de) Wet. Rom. 3 : 21. De apostel Paulus stelt nadrukkelijk dat hij persoonlijk niet onder de Wet (van Israël) staat „hoewel hij niet zonder de Wet van God is, want: IK STA ONDER DE WET VAN CHRISTUS. 1 Cor. 9 : 20, 21. Héél het oude verbond heeft zijn tijd gehad: Jer. 31, Hebr. 8. Christus heeft de scheidsmuur tussen Israël en de volkeren weggedaan. Ef. 2 : 14-16.

ad 3) Wanneer collega Krijtenburg hier het gangbare opschrift boven artikel 25 aanhaalt, dan moge ik er aan herinneren, dat de opschriften boven de 37 artikelen van latere hand zijn. De term „de ceremoniële Wet” heeft geen confessioneel gezag. Artikel 25 zelf spreekt dan ook niet van „de ceremoniële Wet”, maar van de „ceremoniën en figuren der Wet”, en van haar „schaduw”. Die hebben, aldus artikel 25 „opgehouden”. De term „afdoen” komt hier niet voor. Volgens collega Krijtenburg is het zo, dat de ceremoniële Wet heeft afgedaan; de burgerlijke wetten niet: „iedere Wetgever zal ook vandaag nog wijs handelen met te luisteren naar de wijsheid Gods, die ons in deze wetten is geopenbaard”.

Wij zeggen: niet alleen elk wetgever, maar ieder van ons zou wijs doen om te luisteren naar de wijsheid Gods, in héél de Wet geopenbaard, in al de boeken van Mozes, in die héle Wet, ook in de Tien Woorden. Daarbij bedenken de, dat heel die Wet als wet haar tijd heeft gehad, maar dat, om met artikel 25 ned. gel. bel. te spreken, „nochtans de waarheid en de substantie daarvan blijft in Christus Jezus” in Wie de hele Wet haar vervulling heeft, evenals de profeten. En van heel die Wet geldt wat art. 25 er van zegt: „Intussen gebruiken wij nog de getuigenissen, genomen uit de Wet en de profeten, om ons in het Evangelie te bevestigen en ook om ons leven te reguleren in alle eerbaarheid, volgens zijn wil.” Dat is nu echt Schriftmatig.

Volgens Romeinen 3 : 21: Maar NU is de gerechtigheid Gods bekend gemaakt ZONDER (de) Wet, hebbende getuigenis van de Wet en de profeten.

Hoe het N.T. zelf ons voorgaat de getuigenissen van de Wet en de profeten te gebruiken dat leert ons de brief aan de Hebreëen t.a.v. de ceremoniën, figuren en schaduw.

Hoe de apostel een 'burgerlijke' bepaling der Wet (ze is veel meer dan 'burgerlijk', ze is, gelijk heel de Wet, religieus: de rechtvaardige kent het leven van zijn beesten!) nog ten bate van collega Krijtenburg en mij en anderen weet te gebruiken, toont 1 Cor. 9 met de passage van de dorsende os.

En hoe dat ook geschiedt met de Wet, zoals deze spreekt in de Tien Woorden, toont Efeze 6 : 1-3, (en andere plaatsen), waarop we terug komen.

ad 4) Dat laatste wordt door collega Krijtenburg gesteld op grond van een onbewezen constructie en zonder enig verder Schrifbewijs.

Artikel 25 ned. gel. bel.

Verder:

Wanneer ds. V. dan ook schrijft, dat de wet der 10 geboden „heeft afgedaan met de komst van Christus”, en zich daartoe beroept o.a. op onderscheiden uitspraken van de apostel Paulus, onderscheidt hij naar onze overtuiging niet goed. Wanneer Paulus op allerlei wijze beklemtoont, dat wij niet meer onder de wet zijn, predikt hij — in voortdurende polemieken met het jodendom en het jodisme — de absolute ontoereikendheid van de wet als heilsmiddel. Dat Paulus de functie van de wet ook anders predikt, in het licht van de genade en van het geloof, als regel voor het nieuwe leven, blijkt uit de wijze, waarop hij b.v. in Rom. 8 het leven uit de Geest verbindt met de wet: het is de wet Gods, wier eis volbracht moet worden in het leven van hen, die naar de Geest wan-

delen Vgl. H. N. Ridderbos, Paulus, pag. 166/7 en passim. Het is hier de plaats niet, dat breder te ontwikkelen,¹⁾ maar het is in dit verband b.v. tekenend, dat wanneer Paulus de kinderen de roeping tot gehoorzaamheid aan hun ouders voorhoudt, hij hen legt onder de klem van het 5e gebod, Ef. 6 : 1-3.²⁾ Dat is dus ook ná Christus' komst nog van volle gelding. Dit voorbeeld spreekt ons teméer toe, wanneer de apostel met nadruk eraan herinnert, dat dit 5e gebod het eerste gebod is met een belofte. Juist hier zou iemand kunnen zeggen: maar daaruit blijkt nu juist het tijdsgebonden karakter van de 10 geboden als alleen aan Israël gegeven; immers deze belofte gold alleen Israël, dat op weg was naar Kanaän, „het land, dat u de Heere uw God geven zal”. Maar Paulus draagt dit gebod met de belofte rustig over in het Nieuwe Testament en verklaart dan de belofte aldus: „opdat het u welga en gij leeft op aarde”.³⁾

We noteren:

ad 1) Het was juist hier de plaats wél dat verder te 'ontwikkelen'. Want daar gaat het nu precies om. T.a.v. het werk van prof. Herman Ridderbos kon m'n collega wel wat minder vlot zijn: deze spreekt rustig van „de theologie van Paulus” en dat is een fictie. Maar heel deze zaak raakt de onderhavige kwestie niet. De vraag is niet of de Wet voor ons nog betekenis heeft — zie boven over art. 25 ned. gel. bel. — maar of de Tien geboden een universele Wet zijn.

ad 2) Precies. Zo mogen wij de Tien woorden, gelijk al de getuigenissen van de Wet en de Profeten, gebruiken. Maar nu diene men er op te letten, dat de apostel in Ef. 6 de kinderen niet kortweg zegt: denk aan „het vijfde gebod”, maar hij zegt dat de kinderen der gemeente hun vader en moeder gehoorzaam moeten zijn 'in de Here', zoals het christenkinderen beaamt. En dan verwijst hij naar het gebod, dat reeds gold onder de Wet. Precies zoals hij bij de kwestie van ds Krijtenburgs en mijn tractement verwijst naar de dorsende os van Deut. 25 : 4. De Tien woorden worden in het N.T. op geen andere wijze aangehaald dan andere plaatsen uit de Wet. Van een Sonderstelling, een aparte positie der Tien is geen sprake.

ad 3) Hier wordt ik nu bijna een beetje ongeduldig. Uit het feit dat in de nederlandse vertaling van Ef. 2 : 3 staat: „opdat het u welga en gij lang leeft op de áárde” concludeert mijn opponent dat de apostel de belofte van het oude verbond — Ex. 20 : 6 en Deut. 5 : 16 — aldus verklaart met: „op de aarde”. M.a.w. de apostel heeft aan die belofte, overgaande van het land Kanaän op de hele áárde toch wel een universele trek gegeven. Maar nu weet collega Krijtenburg toch evengoed als ik dat a) het hebreeuwse woord 'arets' en het griekse 'gè' beide zowel 'land' als 'aarde' kunnen betekenen en b) dat de apostel hier gewoon letterlijk de griekse tekst van het oude testament citeert, de Septuagint, waar in Ex. 20 : 5 en Deut. 5 : 16 staat: „epi tès gès”, dat men vertalen kan met „in het land” en „op de aarde”.

De apostel heeft gewoon geciteerd.

En niets „verklaard”.

Tweede winst verloren

Het artikel in Ons Politeuma gaat aldus voort:

Het zal overigens wáár zijn, wat ds. V. schrijft, dat de wet der 10 geboden onlosmakelijk verbonden was met het verbond der genade en het bloed der verzoening.¹⁾ Het Evangelie gaat aan de wet vooraf: „Ik ben de Heere uw God, die u uit het diensthuis, Egypte, heb geleid”. En in het licht van dat Evangelie volgen dan de geboden. En dat opschrift — de uitleiding uit Egypte — gold speciaal van Israël. Men zou kunnen zeggen: het opschrift van de wet was „particulier” en daarom ook waren de geboden „particulier”, d.i. het gold alles alleen Israël. Maar dan dient ogenblikkelijk bedacht, dat met Pinksteren het Evangelie universeel wordt: „Gaaf heen, maakt al de volken tot mijn discipelen”, Matth. 28 : 19; maar dan komt achter dat Evangelie ook even universeel de wet tot al de volken: „Leert hen onderhouden al wat Ik u bevolen heb”.²⁾

Ik teken aan:

ad 1) Prachtig! En wat denkt m'n opponent

vervolg van kolom 3

Het wordt hoog tijd dat alle kranten nauwkeurig gaan onderscheiden tussen het nieuws en het commentaar erop. Het is een zaak van eerlijkheid die twee gescheiden mee te delen.

Amelink

TE BERDE

In de N.R.C. van zaterdag 26 november jl. stond een artikel onder het hoofd "Politici voor de camera en de politieke invloed van televisie".

Het werd geschreven naar aanleiding van het eerste televisieoptreden van de nieuwe minister-president prof. Zijlstra. Dat optreden werd in dat artikel terecht als voortreffelijk geroemd.

Daaraan wordt een beschouwing vast gekoppeld, waarin o.a. het volgende stond te lezen: "Of van het optreden van politici voor de televisiecamera's politieke invloed mag worden verwacht is een vraag die niet zo gemakkelijk beantwoord kan worden als men een aantal jaren geleden dacht. Na de Amerikaanse presidentsverkiezingen in 1952 al zijn enkele onderzoekers tot de conclusie gekomen dat het met die invloed meeviel. Groter dan het rechtstreekse effect van de propagande-uitzendingen in televisie bleek de invloed te zijn van de groep waartoe men behoorde. Alleen een klein aantal mensen die zich in geen enkele sociale groep werkelijk thuis voelde richtte zich bij het uitbrengen van zijn stem naar de "adviezen" van televisie en andere massamedia".

Het heeft er, zeker wat ons land betreft, alle schijn van dat deze constatering waarheid bevat. Als dat zo is, is dat nog wel één van de meest bemoedigende verschijnselen in onze democratie. De laatst gehouden verkiezingen hadden een andere uitslag dan gepropageerd door de verschillende achter-het-nieuws-rubrieken van radio en televisie. Zelfs kan men wel stellen dat juist die verkiezingen een einde maakte aan de uitzendingen van "Zo is het toevallig ook nog 'een keer'". Bovendien sneuvelde de redacteur van de N.C.R.V.-televisie Houwaart. Nu is er binnen de K.V.P. grote oppositie tegen de wijze waarop voor K.R.O.-radio en -televisie propaganda gemaakt was tegen drs. Schmelzer. Het leek er zelfs op dat het de voorzitter van de K.R.O. zijn Kamerzetel zou gaan kosten. Met moeite lijkt het nu te lukken hem nog een kans biedende plaats te geven.

Het is merkwaardig dat de verzorgers van deze rubrieken een en ander beschouwen als een aanslag op het vrije woord. We kunnen daartegenover rustig stellen dat het verzet is tegen de dictatuur van bepaalde opinies, die men poogt anderen op te leggen. Het is met radio en televisie anders dan met een dagblad of een weekblad. De dagbladen hebben geen monopoliepositie. Men kan voor een krant bedanken, desnoods een andere nemen. Bovendien plaatst iedere fatsoenlijke krant ingezonden stukken, die meestal blijk geven van een afwijkende mening. Bij de radio en televisie is dat anders. Men kan wel de knop omdraaien. Maar dat is uiteraard geen oplossing. Er zijn maar enkele omroeporganisaties. En als deze organisaties misbruik maken van hun monopoliepositie door het nieuws steeds maar op een bepaalde manier van commentaar te voorzien, dan is dat in feite een aanslag op de vrijheid van meningsuiting. Het verzet tegen de achter-de-nieuws-rubrieken zoals dat de laatste tijd zich heeft voorgedaan, is een gezonde reactie van mensen die zich geen mening laten opdringen.

Overigens kunnen zelfs kranten zich te buiten gaan aan ongeoorloofde beïnvloeding. Er is in deze rubriek al meer op geweest. We krijgen het nieuws, nadat het gezeefd is door de journalist. We horen en lezen niet de feiten, maar wat de heren journalisten vinden dat wij van de feiten moeten vinden. Een sterk voorbeeld was, in bijna alle kranten, de voorlichting over de kabinetsformatie. Men volstond niet met het feiten meedelen, maar men deelde de feiten zo mee, dat men tegelijk pogde invloed uit te oefenen op de gang van zaken.

vervolg op kolom 2

nu van de Richtlijnen van het G.P.V., die in art. 6 stellen, dat in de grondwet moet worden vastgelegd „dat de overheid door haar beleid en wetgeving uitvoering geeft aan de universele Wet Gods, waarvan iedere onderdaan vrij kan kennis nemen, die uiteengelegd is in de Tien Geboden, en waarvan de samenvatting is gegeven door Christus in het gebod der liefde tot God en de naaste”.

Moet de overheid nu uitvoering geven aan de universele Wet Gods, d.i. aan de tien geboden, als Wet van het verbond der genade en onlosmakelijk verbonden met het bloed der verzoening?

Moet de overheid het verbond der genade bedienen en het bloed der verzoening? Dat particuliere verbond en een universele wet? Collega, ge verstrikt u in vele tegenstrijdigheden.

ad 2) Hierop antwoord ik:

Het evangelie is niet universeel als een door allen geloofd, maar als een aan alle volken en niet meer alleen aan Israël te PREDIKEN evangelie. Scherp geformuleerd: de prediking van het evangelie is niet meer voor Israël alleen, maar aan alle volken. Maar de beloften van het evangelie worden slechts vervuld aan hen, die het aannemen door het geloof: de genade blijft particulier en ook de door het geloof komen de opstanding tot een nieuw leven.

En wanneer mijn collega het woord van Christus citeert „Leert de volken onderhouden al wat Ik u geboden heb”, dan maakt hij daarvan dat Christus geboden heeft aan de apostelen de Wèt, minimaal die der Tien geboden te prediken. Maar dat is nu kortweg smokkelarij. Christus gebod de volken te leren wat Hij aan de apostelen bevolen had, niet wat Mozes bevolen had, niet de Wet, maar haar vervulling in Hem: wat Ik u geboden heb.

Einde in zicht

We naderen het einde. Aldus:

Daarom is de roeping van de overheden dienovereenkomstig ook zo prachtig beschreven in art. 36 N.G.B.; daar gaat voorop, dat het ambt der overheden o.m. ook is „de hand te houden aan de heilige kerkedienst”, „het koninkrijk van Jezus Christus te doen vorderen” en „het woord des Evangelies overal te doen prediken”; opdat God van een ieder geëerd en gediend wordt, gelijk Hij in zijn Woord gebiedt”. Het is deze belijdenis-grondslag, die naar onze overtuiging ligt onder art. 6 van de Politieke Richtlijnen.

Wij antwoorden: hoe men over art. 36, over dat „de hand houden aan de heilige kerkedienst” enzovoorts ook denke — het heeft precies niets te maken met de vraag die ons bezig houdt n.l. of de Tien geboden de universele Wet van God zijn en of dat in de grondwet moet staan en of de overheid met haar dwingende zwaarmacht — een andere dan dwingende macht heeft zij NIET — aan deze dusgenaamd 'universele' Wet 'uitvoering moet geven’.

Hetgeen als nog te bewijzen is.

Bovendien: juist in art. 36 staat niet, dat de overheid uitvoering moet geven aan de Wet van God, doch dat zij de burgerlijke vrijheid van de kerk moet beschermen om het EVANGELIE te prediken.

Slot

„Niet geslaagd”.

Dat staat aan het slot. Zó:

Er zou meer te zeggen zijn over wat ds. V. te berde brengt, maar we hebben wellicht al te véél plaats gevraagd voor onze opmerkingen in „O.P.”. Het bovenstaande moge in dit kader voldoende zijn om te motiveren, dat ds. Visee in zijn kritiek op de Richtlijnen niet geslaagd mag heten.

De lezer oordele of ds. Krijtenburg zijn oordeel inderdaad gemotiveerd heeft.

Moge ik eindigen met wat ik aan het begin schreef: ik dank hem hartelijk voor de oppositie. Zij gaf mij gelegenheid mijn stellingen nog eens te overzien, haar gronden nogmaals te toetsen. Het resultaat is dat ik bevestigd ben in mijn wel overwogen en wel gefundeerd gevoelen: artikel 6 van de Richtlijnen van het G.P.V. is een misgreep. Het doet mij leed om het G.P.V.

Me dunkt, collega Krijtenburg heeft zich niet te beklagen. Heel zijn artikel hebben de lezers van OPBOUW onder ogen gehad. Moge hij mijn woorden doorgeven aan de lezers van Ons Politieuma.

Het was mij aangenaam dat deze poging tot weerlegging vrij was van de onder ons zo langzaam gewoon geworden verdachtmaking.

G. Visee.

Aantekeningen bij de Kerkenordening

(Slot)

Onverstand en drijfverij kunnen van het ondertekeningsformulier alles maken wat ze ervan maken willen. Dat was niet alleen zo in het begin van de 17e eeuw toen alles nog zo nieuw was en de kerken stonden onder de druk van de overheid, en men geloofde aan de volkskerk, en vrijheid van godsdienst iets ongehoords was ook voor de mannen van de reformatie, dat is ook zo in de dagen waarin wij leven, vier eeuwen na de reformatie, vier eeuwen van gelegenheid voor voortgaande reformatie. Een bewijs daarvoor is wat de synode van Assen 1926 heeft durven te bestaan. Zij durfde dit te zeggen:

„Onder de gewichtige oorzaken van nadenken waarvan het ondertekeningsformulier spreekt, is naar het oordeel der synode „niet meer te verstaan dan dat het nodig „was om van iemand nadere verklaring van „zijn gevoelens te eisen. Het vragen van zulk „een nadere verklaring wil volstrekt niet „zeggen dat daaraan vooraf zou moeten „gaan een suspectverklaring van de predikant, of zulk een suspectverklaring zou „opgesloten liggen in de daad zelf, daar het „ondertekeningsformulier hiervan met geen „woord spreekt, zelfs het woord 'verdenking' met opzet is weggelaten en vervangen „door 'nadenken', wat in het oud-Hollands „een veel zachtere betekenis heeft, en er „alleen staat dat voor het vragen van zulk „een nadere verklaring gewichtige oorzaken „van nadenken moeten zijn, welke oorzaken „evenzeer in de omstandigheden als in de „uitlatingen van de predikant kunnen „gelegen zijn.”

Zo denkt men in de twintigste eeuw. Gewichtige oorzaken van nadenken kunnen evenzeer liggen in de omstandigheden waarin een predikant verkeert als in wat hij zegt en doet! De synode heeft A afgezet maar B was nogal met A bevriend en komt nog wel bij hem aan huis. Is dat niet een omstandigheid waarin een gewichtige oorzaak ligt van nadenken over B, al kan men in 's mans leer en leven ook niets vinden waarop aanmerkingen kunnen worden gemaakt? En C is op een vergadering geweest die de synode niet aanstaat. En D houdt zich zo merkwaardig stil en juicht de synode niet toe. Zijn dat geen omstandigheden waarin gewichtige oorzaken liggen van nadenken over C en D? Ook in '44 kwam het ondertekeningsformulier voor de dag. Men had immers beloofd en het met zijn handtekening bevestigd dat men alle dwalingen zou tegenstaan, wederleggen en helpen weren. En zie, men wilde de tuchthandelingen der synode niet goedkeuren. Was dat geen woordbreuk?

Niemand behoeft het ondertekeningsformulier erop aan te zien. Wie iemand grijpen wil kan dat ook wel doen zonder dat formulier.

Het ondertekeningsformulier is er op de synode van Dordrecht niet zonder tegenstand doorgelopen. Er waren er wel die het door hadden dat men van zo'n formulier alles maken kon. De tegenstand was nog wel zo groot dat de synode wat olie op de golven moest doen en uitsprak:

„De kercken zullen verment worden als de „herders by de onderschryvinghe van het „boven-gemelde formulier beloven haer be- „reyt te stellen om haer meninghe vande „pointen des geloofs op de begeerte der „Broederen breder te verclaren, dat zulckx „niet te verstaen zij, als off zij daertoe ge- „houden waeren op eens ygelyckx believen; „maer dan eerst, als zij rechtvaardighe oor- „saecke van suspicie zouden mogen geven „hebben; waarvan het oordeel bij de ker- „cklijke vergaderinghe bestaen zal.”

Ik zal maar aannemen dat de broeders in Assen 1926 dat niet hebben geweten, het kwam niet in het formulier, het formulier kwam er ongewijzigd door; het kwam in de acta en nog wel in de postacta, en wie heeft die bij de hand? Maar H. H. Kuyper, een van de adviseurs ter synode en die zo'n dik boek geschreven heeft over de postacta van de synode van Dordrecht, had het kunnen weten.

Ook buiten de synode van Dordrecht kwamen er wel bedenkingen tegen het ondertekeningsformulier en dat van mannen die met de drie

formulieren van enigheid van harte instemden. Was nu alle samenspreking over enig punt van verschil verboden? Mochten predikanten onder elkaar daar niet over spreken, ook niet in besloten kring op de studeerkamer? Moest men indien er bedenking kwam daarmee gaan naar alle drie tegelijk, kerkeraad, vergadering van classis en synode, zoals in het formulier stond? Daar kwamen de deputaten van de synode om te sussen. Ze zeiden dat dat de bedoeling niet was, men moest zich geen zorgen maken. Maar ondertussen moesten allen het formulier ongewijzigd tekenen en dat onvoorwaardelijk.

En dat was zeer onbillijk, niet alleen met betrekking tot de getrouwe Contra-Remonstrantse predikanten maar ook met betrekking tot de Remonstrantse predikanten. Wil men voordat men iemand in het ambt van dienaar des Woords stelt hem voorwaarden stellen, dat is recht en ook wijs, maar men moet achterna niet met voorwaarden komen. Dat is niet recht en ook niet wijs. En dat heeft men wel gedaan. De Remonstrantse predikanten stonden in het ambt en bij het aanvaarden van hun ambt was hun niet de voorwaarde gesteld dat ze een formulier zouden tekenen dat over tien, twintig, dertig of over nog meer jaren zou komen, en dat op straffe van afgezet te worden.

Dus, zal iemand zeggen, alles maar laten gaan en de kerken maar laten verwoesten?

Geen sprake van! Ik weet niet op welke manier omstreeks 1600 predikanten werden bevestigd, dat zal wel niet altijd even in de puntjes zijn geweest, maar dit weet ik wel dat ze geroepen waren om het Evangelie der Schriften te prediken en dat ze ook beloofd hebben dat te doen. Waren ze ontrouw aan die belofte? Dan moest men tegen hen komen met bewijzen van hun ontrouw. Maar dat deed men niet. Men legde hun een formulier voor: tekenen en anders eruit.

Met hoeveel hardheid men te werk ging blijkt uit deze voorbeelden:

In Wijk bij Duurstede was in 1619 Petrus Bosschius zes jaren predikant geweest. Daarvoor had hij in Zegveld gestaan. In 1619 had hij van zijn kerkeraad en van het stadsbestuur het getuigenis dat hij zich in leer en leven had gedragen als een getrouw dienaar van Jezus Christus betaamt, dat hij met de punten van verschil de gemeente nooit in onrust had gebracht, dat hij in alle andere zaken zowel in zijn prediking als in zijn gesprekken naar de regel van Gods heilig Woord en in de formulieren van enigheid rechtzinnig en in 't geloof gezond was geweest, dat hij met zijn ambtgenoot (Modaeus, die Contra-Remonstrant was) altijd in goede verstandhouding had gestaan, dat door zijn arbeid de gemeente van Wijk bij Duurstede bloeide en zij een van de weinige gemeenten was waar geen twist was, en dat zij deze herder en leraar graag wilde houden. Deze getuigenissen waren ter provinciale synode van Utrecht, augustus 1619. Ter synode was ook de ambtgenoot Modaeus, als afgevaardigde en gekozen tot scriba van de synode, die de getuigenissen uit Wijk bij Duurstede uit de eerste hand kon staven. Ter synode waren ook zes deputaten van de generale synode van Dordrecht en daaronder mannen met klinkende namen als Bogerman en Triglandt. Deze synode zou oordelen over Bosschius. Bosschius verklaarde voor de synode dat hij het ondertekeningsformulier niet met een vrij geweten kon ondertekenen omdat het ging over geheimenissen die hij niet begreep. Hij gaf toe dat zoveel geleerde mannen wel gelijk konden hebben in wat ze van „deese godlycke geheymnisse” hadden gezegd, maar dat hij die „vooralsoch, omdat het een onbegrypelycke saeck is, ten volsten niet can begrypen”. Hij ging nog verder en zegde in een schrijven de synode dit toe: „Indien de E. heren en broeders een schriftelijke verklaring van hem willen is hij bereid schriftelijk te verklaren, gelijk hij dit ondertekent mits dezen, dat hij tegen de besluiten van de synode in zijn dienst noch in het openbaar noch in het particulier zal handelen, noch iemand door zijn leer aanstoot geven, zijn predicatiën daarnaar inrichten, en gelijk hij altijd gedaan heeft tot rust, vrede en enigheid in de leer arbeiden. Ja wat meer is, om zijn gemeente te voldoen is hij bereid de acte van de synode te ondertekenen, behoudens alleen dat hij daardoor niet zal genoodzaakt zijn te gevoelen dat wat hij niet vatten kan.”

Het mocht de man niet baten. Het „behoudens alleen” was een voorwaarde en men moest teke-

nen zonder voorwaarde. De goede getuigenissen uit Wijk bij Duurstede in aanmerking nemende zette de synode Bosschius niet direct af maar schorste ze hem voor een half jaar, „gedurende welken tyt de plaetse van Wijk voor hem sall open blyven, om hemselven middelretyt in de vrese des Heeren te bedencken ende met de Gereformeerde kercke soo in desen als alle andere leerpointen sall conformeren, vertrouende daerentusschen, dat de Heere de genaede syns h. geestes hem goedertierlyck sall verleenen. Aldus gedaen in de synodale vergaderinge den XlVen Augusti 1619.”

Na een half jaar waren voor Bosschius de geheimenissen nog geheimenissen die hij niet vatten kon. Hij kon niet verklaren dat hij ze nu vatte en tekende niet. En was afgezet.

Anselmus van Blommerweert was augustus 1619 emeritus-predikant van Doorn. Vijftig jaar had hij in Doorn gediend „soo in 't pausdom als in den tyt der reformatie”. Hij was nu tachtig jaar en om zijn hoge jaren „ende van wegen die swacheyt synder memorie ende andere consideratiën” emeritus geworden. De synode wil haar best doen dat de oude man een emeritaatsgeld krijgt, maar eerst moet hij het ondertekeningformulier ondertekenen. Hij krijgt een maand tijd om de Artikelen tegen de Remonstranten „neerstelyck te doorleesen”. Wat zal de oude man, zwak van memorie, daarvan terecht gebracht hebben? Toen de maand om was, tekende hij. Wat doet een mens al niet als hij tachtig is en zonder middelen van bestaan?

Op school werd ons van de Dordtse synode verteld en met de meester waren wij goed Contra-Remonstrants. We kregen, als verteld werd van onze vrome vaders, bijna de indruk dat iedere Nederlander omstreeks 1600 die niet Rooms en niet Remonstrants was de drie formulieren van buiten kende en deze belijdenisschriften als een kostbaar kleinood in huis had, het eerste na de Bijbel. De werkelijkheid was anders. Er waren toen maar heel weinig gezinnen waar een Bijbel in huis was. Toen de synode van Dordrecht gesloten werd liet de Statenvertaling nog achttien jaren op zich wachten. Toen in 1637 de Statenvertaling van de drukker en van de binder kwam was het een pracht. Wie heeft er nooit eens een gezien van die eerste uitgaven, met vol koperen beslag? Maar wie kon zo'n duur boek kopen?

Met de Nederlandse Geloofsbelijdenis was het nog slechter gesteld. Nog in 1599 werd ter synode van Harderwijk de vraag besproken hoe men aan dat belijdenisschrift kon komen. Men had vergeefs geprobeerd in Holland er enige te krijgen. Aan de kerk van Arnhem werd opgedragen er in Gelderland dan maar wat te laten drukken. Er waren toen tientallen predikanten die geen Nederlandse Geloofsbelijdenis in huis hadden. Bij de leden der gemeente behoefde men er helemaal niet naar te vragen.

Wat hebben de vaders in Dordrecht bereikt met hun eis van onvoorwaardelijke ondertekening van het ondertekeningformulier voor dienaren des Woords? De geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in de 17e en in de 18e eeuw leert het. Het verval zette door. Meermalen is gezegd dat de oorzaak daarvan was dat zovelen hebben getekend zonder dat ze het meenden, niet in oprechtheid. Ik wil het direct geloven dat velen wel getekend hebben maar niet in oprechtheid en ik keur het sterk af dat ze het gedaan hebben. Maar dat is niet de enige oorzaak van verval. Door de manier van optreden kweekte men ook huichelaars, en dat is ook een oorzaak van verval. Mannen als Petrus Bosschius van Wijk bij Duurstede, mannen van ernst en van een teer geweten en van vastheid, zijn te allen tijde schaars. En juist die worden onwaardig verklaard om het Evangelie te verkondigen en aan de kant gezet. Dat is ook een oorzaak van verval.

De geesten werken door en alleen het Evangelie kan de geesten leiden of keren, met formulieren en ordemaatregelen bereikt men daar niets. Onze kandidaten tot de heilige dienst en onze predikanten kunnen gerust het aloude formulier van ondertekening voor dienaren des Woords ondertekenen. Het is overbodig maar het kan er wel bij. Het ja-woord in de kerk gegeven is voldoende. Wie dat woord breekt trekt zich van het ondertekende formulier ook niets aan. En voor bewijs dat men dat ja-woord gebroken heeft doet het formulier weinig nut, als men tenminste oprecht wil zijn en er niet mee gaat knoeien zoals in Assen 1926.

„Ja ik, van ganser harte!”

Zo is gezegd bij de aanvaarding van het ambt,

gezegd voor God en zijn heilige gemeente. Als een man bij de gedachte daaraan zijn levenlang niet meer huivert om de ernst ervan en tegelijk van vreugde erover, wat kan hem dan nog redden? En wat zou daar een formulier baten?

K. Doornbos.

„Kerkelijk Leven”

Geen lid meer van de kerk van onze Heere Jezus Christus

In Groningen verzond de kerkeraad van Groningen-Zuid aan een gemeentelid een brief van de volgende inhoud:

„Het is met diepe droefheid, dat de kerkeraad heeft moeten constateren, dat U aan zijn vermaning over Uw op de rustdag niet komen tot de gemeente Gods geen gehoor hebt gegeven.

In Uw niet komen tot de diensten des Woords onder de van 's Heeren wege ook over U gestelde ambtsdragers en Uw vergaderen in samenkomsten, die op onwettige wijze onschriftuurlijke wijze worden samengeroepen, onttrekt U zich aan het opzicht en de tucht van de kerkeraad.

Hierover hebben de ouderlingen getracht U te vermanen, maar U hebt dit niet van hen, als van over U gestelde ambtsdragers willen aanvaarden. Ook de kerkeraad heeft getracht U schriftelijk te onderwijzen over de weg, die U, naar Gods Woord, hebt te gaan en gepoogd U te bewegen tot het gaan van deze weg. Helaas is uit het rapport van de klufouderlingen noch op enige andere wijze gebleken, dat U van Uw verkeerde weg bent teruggekeerd. Tegen de uitgesproken begeerte van de kerkeraad in blijft U zich, in strijd met de ook door U eens aanvaarde belijdenis der Kerk, onttrekken aan de gemeenschap der kerk, zodat er voor de kerkeraad geen andere mogelijkheid over blijft dan deze Uw onttrekking te constateren. Met nadruk wil de kerkeraad nogmaals zeggen, dat niet hij U buiten sluit of gesloten heeft, dat niet hij U kerkelijk „dakloos” maakt of heeft gemaakt. Als de kerkeraad moet vaststellen, dat U geen lid meer bent van de kerk van onze Heere Jezus Christus te Groningen-Zuid dan stelt hij alleen maar vast wat U doet.”

Het stuk eindigt met de mededeling, dat indien binnen 14 dagen geen tegenbericht wordt gezonden, aan de gemeente de onttrekking van het betrokken lid zal worden bekend gemaakt.

Terecht wordt in „Gereformeerde stemmen” (19 nov. 1966) waaruit we deze brief citeren, krachtig tegen dit doen van Groningen-Zuid geprotesteerd. Het is niet eens nodig de brede stukken uit de „Adviezen” van F. L. Rutgers hier te citeren die door de schrijver van dat artikel (G. H. Arnold) tegen deze brief worden aangevoerd. Evenmin is het nodig al de synodebesluiten te noemen, die de schrijver uit het commentaar van F. L. Bos op de Kerkenordening in het geweer brengt. Deze handeling van Groningen-Zuid is op geen enkele manier goed te praten. Ongeacht wat de leden van de Teshuigemeente doen of deden of niet-deden, zolang zij zich niet zelf onttrokken hebben aan de gemeenschap der kerk van Groningen-Zuid, heeft deze kerkeraad maar één plicht n.l. met deze broeders te handelen. Deze broeders hebben bij hun belijdenis doen beloofd zich onder de kerkelijke vermaning en tucht te stellen, indien zij zich in leer of leven kwamen te misgaan. Die belofte bindt de kerkeraad om, indien deze broeders in zijn ogen zich inderdaad misgaan, met hen te handelen in de weg van vermaning en tucht. Nimmer mag een kerkeraad zich van leden afmaken door hun onttrekking te constateren, zonder dat zij zelf daarvan mededeling deden. Ik ken een gemeente, waar destijds ook vele leden vier jaar lang afzonderlijk vergaderen en de kerkeraad verwierpen. Die kerkeraad heeft hen allen gecensureerd en al die jaren vermaand en bezocht. Onder 's Heren gunst kwam het tenslotte — door erkenning van fouten en zonden over en weer — tot verzoening.

Groningen-Zuid snijdt dit hier welbewust af. Daar komt nog iets bij. Wanneer deze leden zonder vorm van proces worden afgesneden (want daar komt het op neer), zijn zij tevens

rechteloos geworden in de Gereformeerde Kerken in Nederland. Wanneer zij dan toch kerkelijk procederen, hangt het van de gunst van de kerkelijke vergaderingen af, indien hun bezwaren behandeld worden. Dan kan de generale synode straks dagenlang vergaderen over de vraag of zij hun bezwaarschriften in behandeling neemt en dat per stemming uitmaken. Mij is bekend, dat er leden van Groningen-Zuid zijn, die de kerkeraad verboden hebben te zeggen, dat zij zich onttrekken. Het is precies dezelfde situatie als destijds in Kampen, toen de synodale kerkeraad deed aflezen, dat prof. Schilder zich onttrokken had. Men moet de eerste jaargangen van „De Reformatie”, na de Vrijmaking, maar eens nalezen om te zien hoe verontwaardigd K. Schilder daarover was.

Ik zag in het Gezinsblad (Persschouw van 23 nov.), dat ds. D. van Dijk dit doen van de kerkeraad verdedigt. Hij schrijft: „Het is een onwaarachtige houding te dienen in een Kerk, die het Kerkverband onderhoudt en toch te gaan preken in een „kerk”, die buiten dat Verband staat”. Van Dijk vervolgt (gelukkig!): „onwaarachtig, ik kan beter zeggen „door en door onordelijk”. Is Van Dijk vergeten, dat hij destijds een stichtelijk woord sprak in de toen reeds vrijgemaakte kerk van Hoogkerk, terwijl hij zelf nog niet vrijgemaakt was en zelfs een Godsvrede met de synodaal-gezinde partij had gesloten? Had wijlen dr. L. van der Zanden dan toch gelijk, toen hij op de kerkeraad van Groningen (nog niet-vrijgemaakt) daar een motie van afkeuring tegen indiende? Hoogkerk stond toen buiten het Verband (vooral met een hoofdletter!) van de kerken, waartoe Van Dijk nog behoorde.

Er is nog meer. Deze „voorlopige” (let op dat woord) gemeente van leden van de Gereformeerde Kerk van Groningen-Zuid heeft zich onlangs bij de classis Groningen aangediend. Die classis wilde hen niet ontvangen en verklaarde hen schismatiek. Ik heb destijds in dit blad aangegevoerd, dat dit — gezien ons vrijgemaakte kerkrecht — onhoudbaar was. Dat is nooit weerlegd. Men heeft dus wel degelijk contact met het kerkverband gezocht en indien er in deze classis enige wil was om tot verzoening te komen, had men deze hand moeten aangrijpen. Men heeft deze broeders eenvoudig naar Groningen-Zuid verwezen. En daar zegt men nu rustig, dat zij zich onttrokken hebben en buiten het „Verband” staan. En wat doet men als straks deze groepering (die iedere zondag meer dan 600 kerkgangers telt) synodaal wordt?

Het feit, dat deze broeders verklaren zich niet te onttrekken, is de dunne draad die hen nog aan Groningen-Zuid en onze kerken verbindt. Is er niemand daar in het Noorden, die probeert van dit dunne draadje een dikke kabel te gaan maken? Snijdt men ook dit laatste draadje door?

Nog één vraag: indien deze broeders geen lid meer zijn van de „kerk van onze Heere Jezus Christus te Groningen-Zuid”, waar zijn zij dan? Als men in Groningen nog iets meent van alle grote woorden die over de kerk werden en worden gesproken, moet een diepe huivering een kerkeraad overvallen, die broeders eenvoudig per brief afsnijdt. Ze zijn dan toch nergens meer? Het is hartelijk te hopen dat in onze kerken een krachtig protest tegen dit alles opstijgt en dat in Groningen bezinning komt! Het is nog steeds niet te laat.

Tijd en Taak: een vraag aan P. Jongeling

In het Gereformeerd Gezinsblad van zaterdag 26 november las ik met veel instemming een hoofdartikel van P. Jongeling onder de titel „Tijd en taak”. Jongeling schrijft de laatste tijd meer zulke goede stukken. In dit artikel lezen we o.a.:

„Wij, gereformeerden, moeten... één ding nu maar eens goed beseffen: dat wij niet kunnen, niet mógen volstaan, ook in de politiek niet, met pogingen om een gereformeerd parkeerplaatsje, een eigen klein ghetto af te bakenen, waar we het temidden van revolutiegeschreeuw en morele pestwalm dan nog wel een tijdje zullen uithouden.”

Accoord! Máár: dan zijn er wel enkele vragen. Als we geen ghetto moeten zijn, maar „het volk ten baet” zullen werken, waarom worden dan zij die ploeteren voor: a. contacten naar buiten en b. vasthouden wat binnen is, om zo aan het ghetto te ontkomen, door het Gereformeerd Gezinsblad voortdurend bestreden of

doodgezwegen? Mag ik in dit verband aan P. Jongeling enkele concrete vragen stellen:

1. Waarom staat u als hoofdredacteur toe, dat enkele medewerkers van uw blad als A. Zijlstra en ds. D. van Houdt voortdurend onze gereformeerde gemeenschap terroriseren? Het laatste woord is niet te kras, want, als bewijs: men leze de beschuldiging van vrijzinnigheid door A. Zijlstra gericht aan het adres van ds. Schoep, door ds. G. Visee in het laatste nummer van „Opbouw” vermeld. Thans in dit eigen nummer van het Gezinsblad schrijft ds. D. van Houdt: „Wat betreft de confessionele integriteit van prof. Veenhof, die heb ik niet slechts in twijfel getrokken, maar met redenen omkleed betwist”. Zulke beschuldigingen gaan alle perken te buiten.

2. Waarom steunde het Gezinsblad het uitwerpen van P. Laning uit het G.P.V. te Groningen, omdat Laning kerkte bij ds. Van der Ziel die om van onze kerken geen ghetto te maken niet ging samenspreken met synodalen, maar particulier een poging deed een gesprek weer op gang te brengen?

3. Waarom citeert de Persschouw van uw blad systematisch alleen bepaalde scribenten en zwijgt ze andere persorganen en publicisten dood of, zoals in de Persschouw van j.l. woensdag 23 november, knipt ze van een artikel van collega Zemel af het gedeelte, waarin hij zich tegen de afzetting van ds. Van der Ziel verklaarde en nam u alleen op zijn bestrijding van een uitlating in de brief van de 25?

Ik heb nog wel andere vragen. Ik wil het eerst bij deze laten. Zolang zulke dingen in het Gezinsblad gebeuren, blijven wij een ghetto, blijven de onderlinge verhoudingen allermiserabelst en onze werfkracht naar buiten nihil. Men zie daarvoor de onlangs gepubliceerde cijfers in „Trouw” over het surplus van overgangen naar de synodaal-gereformeerde kerken de laatste jaren.

Ik ben blij over wat Jongeling schreef. Maar nu ook de daad bij het woord. We zien met belangstelling zijn antwoord op onze vragen tegemoet.

Enschede.

R. H. Bremmer.

ALS DE GEEST WERKT... IN GRONINGEN

Het kan niet anders of de gedachten van de meelevende leden van onze kerken gaan steeds weer uit naar de kerken in Groningen, en speciaal naar die van Groningen-Zuid.

Zo af en toe horen we iets over wat er in en om die kerk gebeurt.

Pas nog konden we de brief lezen waarmee de kerkeraad van Groningen-Zuid broeders die in het „Tehuis” bij ds. Van der Ziel ter kerk gaan in feite afsneed.

Als je zoiets leest komt onweerstaanbaar de vraag bij je op: hoe is, hoe gaat het in Groningen?

Maar ook afgezien van bijzondere berichten is het hart van wie Christus en zijn kerk lief hebben bewogen over Groningen, houden zij zich daarmee bezig en geven ze het een blijvende plaats in hun gebeden.

Het is daarom nodig en goed zich de situatie in Groningen nauwkeurig in te denken.

Wanneer men vóór de schorsing van ds. v. d. Ziel in Groningen informeerde hoe het met deze stond kon men dikwijls de opmerking horen: „Hij wil synodaal worden”. En als men dan vroeg: „Maar waarom doet hij dat dan niet?” — was vaak het antwoord: „Hij wil zo veel mogelijk mensen met zich meenemen daarheen”.

Toen ds. v. d. Ziel geschorst was en men de vraag stelde: „Waarom wordt hij dan nu niet synodaal?” — kreeg men vaak weer ongeveer hetzelfde antwoord als het zoeven genoemde. Dit namelijk: „Ds. Van der Ziel wil de weg van een schorsing en afzetting tot het eind toe aflopen en al de ellende die daarmee gepaard gaat verdragen om op grond daarvan met recht en met eer naar de synodale kerken over te gaan met de velen die door deze tuchttoefening in hun rechtsbesef worden gekrenkt.”

Ten slotte werd ds. v. d. Z. afgezet.

En toen is het volkomen onverwachte geschied: ds. v. d. Ziel en de zijnen werden niet synodaal. Integendeel, zij verklaarden metterdaad de band met de vrijgemaakte kerken en broeders hunnerzijds niet te willen doorsnijden. Metterdaad verklaarden zij: wij horen bij u en wij willen bij u blijven. Wij worden niet synodaal.

Dat is een gebeuren dat de volle aandacht verdient.

Een schorsing is iets zo gruwelijks dat men het zijn ergste vijand niet wil toewensen.

Ik ken voor een gelovige ambtsdrager, voor een man die de kerk liefheeft, niets ergers! Want schorsing is de kerkelijke uitspraak: In de naam van God verklaren wij dat Jezus Christus niet meer wil dat gij zijn Evangelie, waar ook en hoe ook, predikt! En als men na zo'n schorsing beleefd te hebben de broeders niet loslaat maar met hen worstelt om de verscheurde gemeenschap te herstellen dan is dat een gebeuren dat de volle aandacht, ja oprechte verwondering verdient.

En dat is temeer het geval omdat ds. v. d. Ziel door synodale organen reeds bij voorbaat een hartelijk welkom werd toegeroepen.

Men vergisse zich niet: de serieuze synodale broeders en kerken hebben zo hun eigen gedachten over de predikanten die „weglopen”. Ze hebben er ook wel besef van wat trouw is aan de kudde aan welke men zich bij zijn ambtsaanvaarding met een belofte verbond. Maar in ds. Van der Ziel zagen zij iemand die tot het laatste toe gestreden had voor een in hun ogen goede zaak. En die daarvoor gevallen was. En juist daarom was hij hun hartelijk welkom.

Maar zoals ik reeds zei: de broeders rondom ds. v. d. Z. zijn niet synodaal geworden. Zij hebben een „noodgemeente” gevormd. Want ze willen hunnerzijds de gemeenschap met hun vrijgemaakte broeders niet verbreken. Ze worstelen om weer in de gemeenschap van de vrijgemaakte kerken opgenomen te worden. Ze laten hun broeders in Groningen niet los.

Deze houding van de „noodgemeente” is geestelijk en kerkelijk van enorme betekenis. Haar er-zijn, haar existentie, is reeds als zodanig een permanent en ongelofelijk krachtig appèl op alle groninger broeders en kerken! En op ons allen.

Het is immers zo — en zulke woorden worden voor Gods aangezicht uitgesproken met de ernst van een eed — dat men in Groningen en op de synode ds. Van der Ziel „met grote droefheid” heeft geschorst.

Als schorsen en afzetten op Geestelijke wijze geschiedt wordt zo'n vonnis over een broeder uitgesproken terwijl er een zwaard door de ziel gaat. Het is dan de schorsende broeders te moede alsof hun het hart uit het lichaam wordt gescheurd. En ze blijven dan ook, vooral wanneer ze direct met hem verbonden waren, dagelijks bidden om het herstel van de gemeenschap met de zo getuchtigde broeder.

Het gaat dan in een kerk net als het in een gezin gaat. Als een vader en moeder een kind wegens slecht gedrag het huis uit moeten sturen laten zij dat — al is het ook een aartsdeugniet — toch nooit los. Een echte vader en moeder zullen geen dag overslaan in hun gebed voor hun verloren kind.

Welnu, zo moet, zo zal het ook zijn in de Groninger Kerken.

Tenminste als ze waarlijk kerken zijn!

Als in die kerken het ware, levende geloof in Christus wordt gevonden. Als daarin het ware Geestelijke leven bloeit, dan leeft in die broeders en zusters iets van wat in Paulus ten opzichte van zijn afvallige, goddeloze, joodse broeders leefde en dat hij vertolkte in de bewogen, heerlijke, christelijke en Geestelijke woorden: Ik gevoel hevige smart en nooit aflatend harteleed. Ja, ik zou wensen zelf vervloekt en van Christus gescheiden te zijn, als het mijn broeders, mijn stamverwanten, kon baten (Rom. 9 : 3).

In deze houding gaat het inderdaad om het ware christen-zijn, het ware navolger-van-Christus-zijn.

Ook al zijn ze ten volle overtuigd van eigen zaaksgerechtigheid — ja, juist als ze dat op goede wijze zijn! — leeft er in het hart van de broeders een hunkering naar en een voortdurend gebed om een hereniging met ds. Van der Ziel en de zijnen.

Het gaat in deze om het hebben van de gestalte van Christus, de gestalte van de goede Herder, die zijn leven stelt voor de schapen — ook voor de dwalende, de lastige, de verloren schapen. Van die Herder die de gehele kudde in de steek laat om het éne verloren schaap te zoeken. De Heiland heeft de „verloren schapen van het huis Israëls” nooit losgelaten. Petrus verklaart zelfs dat God de Christus in de eerste plaats voor die verloren schapen heeft doen opstaan (Hand. 3 : 25).

Eén van de meest bewogen woorden van onze Heiland is de smartelijke kreet waarmee hij zijn vurige begeerte vertolkte Israël te mogen red-den en zegenen: Jeruzalem, Jeruzalem, dat de profeten doodt en stenigt die tot u zijn gezonden. Hoe dikwijls heb Ik uw kinderen willen verzamelen, zoals een kloek haar kuikens verzamelt onder haar vleugels! (Luc. 13 : 34). Toen Christus vlak voor zijn dood zijn blik over Jeruzalem liet gaan weende Hij en leefde in Hem de bede: Mocht ook gij op deze dag inzien wat u tot verde strekt (Luc. 19 : 41, 42).

Het komt op deze instelling, deze houding van Christus aan, ook en vooral als het gaat om broeders die afgestoten en uitgesloten zijn, maar hunnerzijds de gemeenschap niet willen breken. En dat te meer nu het gaat om broeders op wiens „leer” en „leven” niets is aan te merken.

Maar ook voor de broeders rondom ds. Van der Ziel komt het voor alles aan op het hebben van de gestalte van Christus.

Het gaat ook bij hen in de huidige situatie allereerst om de „navolging van Christus”.

Zij leven in de vaste overtuiging — die door duizenden met hen wordt gedeeld — dat hun groot onrecht is aangedaan.

Dat kan er nu gemakkelijk toe leiden dat in hen een wereldse geesteshouding ontstaat. Een houding waarbij de zelfverloochening wordt vergeten. Een houding van: ik laat mij niet op de kop zitten; zij kunnen me nog meer vertellen: ik zal mijn recht hebben het koste wat het koste. Er kan in hun hart woede, bitterheid, misschien zelfs wel haat en wraakzucht geboren worden. Er kan in hen leven de onwil om de minste te zijn en te blijven, de neiging om terug te slaan en de ander radicaal en voorgoed de rug toe te keren nadat die ander dat eerst deed.

Kortom, het kan er toe komen dat men in eigen leven niet laat zien dat men het eigen-domein, én de navolger, is van Hem; die als Hij gescholden werd, niet terugschold en als Hij leed niet dreigde, maar het overliet aan Hem die rechtvaardig oordeelt (1 Petr. 3 : 22).

Dat zijn enkele gedachten die als van zelf in ons opkomen als we over de situatie in Groningen nadenken.

Natuurlijk, er zijn aan wat daar geschied is meer facetten dan die welke hier zijn genoemd. Wij hebben in Opbouw reeds meermalen daarover en naar ik geloof zeer duidelijk geschreven.

Maar wat in dit artikel genoemd wordt is zonder twijfel het voornaamste. Dáárin valt de beslissing.

Als de Geest de hier getekende houding geeft — dan komt het in Groningen goed.

En over hem in wie deze houding is komt zeker de zegen des Heren.

Maar als de Geest wordt bedroefd doordat men dit eerste en beslissende niet ziet, niet wil dan is alles wat men verder doet a priori met onvruchtbaarheid gedoemd.

Dan wijkt de Geest.

En wat is er voor een kerk erger dan dat?

C. V.

BOEKBESPREKING

Prinses Margriet, Foto-Album. N.V. Gebroeders Zomer en Keunings Uitgeversmaatschappij, Wageningen.

In de reeks foto-albums van ons Koninklijk Huis liet de firma Zomer en Keuning het bovengenoemde album verschijnen. Het heeft dezelfde opzet als de albums van Prinses Beatrix. Phé Wijnbeek schreef er ook weer de tekst voor. Het is een lief verhaal geworden over onze derde Oranje-prinses en over haar verloofde. Na de tekst komt een serie zeer gevarieerde, zeer goed gekozen, voortreffelijk uitgevoerde foto's. Het album is een waardevolle aanvulling van zijn voorgangers. Graag bevelen wij het aan. De prijs is f 4.90.

Anne de Vries, **Het kindeke in de kribbe; De wijzen uit het Oosten; De verloren zoon; De Goede Herder; Henk de Vries, Daniël, De barmhartige Samaritaan.** Uitgave J. H. Kok N.V., Kampen, prijs f 2.25.

Deze zes boekjes zijn deeltjes uit de bekende reeks Bijbelboekjes voor kleuters welke door de firma Kok wordt uitgegeven. Ze geven een pagina tekst naast een bladzij met een plaatje. Met

bewondering lees je ze door. Hoe is het mogelijk, vraag je je af, bijbelse geschiedenissen met zulke eenvoudige woordjes zo raak, zo zuiver weer te geven. In het eerstgenoemde boekje vindt men o.a. deze bladzij: „Maria vroeg: „Wie zal dan de vader van het kindje wezen?” En de engel antwoordde: „God zelf zal de Vader zijn”. Toen werd Maria heel blij. Ze zei: „Wil God de Vader wezen?... Dan is het goed. Dan wil ik wel de moeder zijn!” Is het niet geniaal het wonder van de vleeswording des Woords op deze zuivere, simpele wijze aan kinderen te vertellen? De illustraties in de eerste vier deeltjes, herdrukken zijn andere dan in de vorige uitgaven ervan. Maar ze zijn nóg beter. Ze spreken de kinderen nog meer toe. Het is een vreugde deze boekjes aan de kleuters voor te lezen. Ik ken een gezin waarvan de kinderen 's zondagsmiddags mochten kiezen wat aan tafel gelezen zou worden. Tien weken achter elkaar werd zonder enige aarzeling „De goede Herder” genoemd. En met onverminderde spanning werden steeds weer de lotgevallen van het lammetje beleefd. De tranen en de vreugde kwamen steeds opnieuw en op hetzelfde moment. De twee laatst genoemde boekjes hebben een ander niveau dan de eerste. Ze zijn niet zo eenvoudig. En ze komen niet tot de hoogte van de eerste vier. Maar wie kan Anne de Vries in dit genre overtreffen? Hartelijk beveel ik deze boekjes aan. Ze vertellen het bijbelverhaal goed. En men maakt er de kinderen gelukkig mee.

C. V.

BOEKAANKONDIGING

Begin april komt D.V. een nieuwe almanak uit van het Studentencorps van de Theologische Hogeschool. Behalve de bekende rubrieken zal ze drie bijzondere bijdragen bevatten. Vooreerst een studie van onze nieuw benoemde hoogleraar voor de nieuwtest. vakken, prof. Van Bruggen, welke tot titel heeft: **Smithals en F. C. Baur**. Daarna een studie van dr R. H. Bremmer over het thema: **God in de moderne theologie vanaf J. H. Scholten tot en met J. A. T. Robinson**. En ten slotte een opstel van student Horsman over: **Modern Toneel**. De prijs van deze almanak is ± f 10.—. Men kan de almanak nu reeds bestellen. En wel bij J. N. Ykel, Vloeddijk 144, Kampen. Voor giften is het studentencorps ook zeer dankbaar. Men kan die storten op giro nr. 025416 t.n.v. Quaestor Studencorps, Broederweg 15, Kampen. Eventueel met vermelding: t.b.v. de Almanak. Graag wekken wij onze lezers op een ex. van deze Almanak te bestellen.

C. V.

Het blad „Lichtstralen” heeft een aantrekkelijk „Kerstnummer” met o.a. bijdragen van de predikanten D. Vreugdenhil, J. Verkade, C. P. Plooi, C. J. Smelik en H. Stolk, terwijl de bekende auteur Rudolf van Reest voor dit nummer een speciaal „Kerstverhaal” schreef, dat boeiend en verantwoord is.

De opmaak en verzorging van „Lichtstralen” is sterk verbeterd en het blad zal voortaan een frissere aanblik krijgen. Een reden te meer voor kerkeraden en evangelisatie-commissies „Lichtstralen” op grote schaal te verspreiden.

Ook particulieren kunnen zich op „Lichtstralen” abonneren en dat voor slechts f 0.50 per kwartaal. Wie zich nu abonneert ontvangt ook het Kerstnummer nog.

Opgave (voor abonnementen e.d.) aan Drukkerij-Uitgeverij J. Boersma, postbus 106, Enschede.

PERSSCHOUW

HET INCIDENT IN DE KAMPER KERKDIENT

Zondag 27 november is het in de tweede morgendienst van de Geref. Kerk te Kampen tot een pijnlijk, volgens de wet zelfs strafbaar, incident gekomen.

Onmiddellijk na de preek welke door ds Mulder werd gehouden, ten dele zelfs tijdens diens dankgebed, verhieven een paar broeders hun stem en richtten krenkende woorden tot de predikant. Een aantal broeders en zusters verliet daarop met hen het kerkgebouw.

We zouden hier over dit beschamende gebeuren niet schrijven ware het niet dat in het Geref. Gezinsblad en het Kerkblad voor Overijssel enz. tendentieuze en onware berichten daaromtrent waren opgenomen. Berichten die via het „Kerknieuws” aan geheel kerkelijk Nederland zijn doorgegeven. In het genoemde Kerkblad werd geïnsinuerd dat ds Mulder in zijn preek het spreken over de ware kerk als Judaïsme had veroordeeld. En in een gedrukt stuk dat later aan de leden van de kerk van Kampen werd toegezonden werd gezegd: „Het spreken van de ware Kerk door ons als leden van de

Vrijgemaakte Kerk te Kampen werd op één lijn gesteld met judaïsme”.

Omdat „de eer en het goede gerucht” van onze goede kerk van Kampen en van haar dienaar ds Mulder ook door mij „naar mijn vermogen” moet worden „voorgestaan en bevorderd” wil ik in Opbouw meehelpen de waarheid omtrent deze preek aan het licht te brengen.

Dat is in dit geval makkelijk. Want de geïncrimineerde preek werd op de band opgenomen. En gebruik makende van deze band werd de zo scherp gekritiseerde preek, men sprak zelfs van een „godeloze” preek, letterlijk afgedrukt. De preek — het was een vervolgpreek — had tot tekst: Gal 2 : 11-14.

In deze preek tekende ds Mulder op levendige wijze hoe in de gemeente van Antiochië in de eerste tijd van haar bestaan joden- en heidenchristenen zonder enig bezwaar tafelgemeenschap oefenden. In Christus waren ze één. En daardoor waren alle verschillen van taal, levensgewoonten, tradities secundaire kwesties geworden welke de beoefening van de eenheid in liefdemaaltijd en Avondmaal in het minst niet belemmerden. Er was geen andere band tussen de broeders dan die van het Evangelie en in het Evangelie van Christus alleen. Maar na een poos kwamen uit Jeruzalem een aantal „Jakobianen” in de gemeente van Antiochië. Deze christenen ergerden zich geweldig aan de tafelgemeenschap van „joden” en „heidene” zoals die in Antiochië in praktijk was gebracht. Daarom gingen ze zich isoleren. Ze kwamen apart „onder ons” bijeen. De druk van wat deze Jacobianen deden was zo sterk dat zelfs Petrus mee ging doen aan dat isolement. Petrus ging zo zijn Meester voor de vierde maal verloochenen. Terwijl Christus hem duidelijk getoond had dat Hij de muur tussen Joden en heidenen had afgebroken richtte Petrus die in Antiochië weer op. En in navolging van Petrus huichelden al heel gauw alle joden-christenen met hem mee. Zelfs Barnabas de medewerker van Paulus op diens eerste zendingsreis werd meegesleept in die huichelarij. Het was Barnabas gegaan als zovelen in de kerk. Als ze alléén hadden gestaan hadden ze zo iets nooit gedaan. Maar zoals zovelen het doen heeft men de moed niet om niet mee te doen. Dan laat men zich meeslepen. Vooral als de wet in geding is, de wet van traditie van families en geslachten.

En dan komt het volgende dat ik letterlijk uit de gedrukte preek overneem:

Daar moet u goed op letten. In dat opzicht is de Schrift zeer leerzaam. „Wet en huichelarij gaan altijd samen. Met elkaar gepaard, zowel bij jodendom als bij het christendom.” *) Want u weet, mensen die uit de wet leven, wetmensen, laten wij het zo maar zeggen, die kijken altijd naar de mens. Wat zij doen of laten dat hangt er van af wat ze de mensen zien doen of laten. Want alleen dat is goed, wat de mensen van hen denken. Afgedacht of de Here Christus dat nu eist of niet. Al gaat het dan tegen het evangelie.

„En ook de andere Joden huichelden mee met hem. Zodat zelfs Barnabas zich liet meeslepen door hun huichelarij”.

Et tu Barnabas, ook gij!? Barnabas, de metgezel van Paulus! De man die nota bene Saulus van Tarsen uit Tarsen gehaald had opdat hij het evangelie aan de Grieken zou gaan prediken. In Antiochië. De man, die Paulus vergezelde op de weg naar Jeruzalem. Om ze te overtuigen, de broeders uit den besnijdenis, van de bekering van de heidenen zonder besnijdenis. Zelfs hij, apart tafelen? En tenslotte ook apart avondmaal vieren? Wat is dat anders gemeente dan de gemeente scheuren?

In elk geval, wat Petrus daar doet, dat blijkt duidelijk, dat is heel wat anders dan de gemeente bouwen. Simon Petrus was door de Koning der Kerk verklaard tot Cephass. Petra. Rots.

Op die Petra zou Hij de gemeente bouwen. En nou is Petrus met Paulus te Antiochië. Paulus, die daar bezig is allang de gemeente te bouwen en daar vertoont zich de scheur. De gemeente stuk. Niet alleen maar de gemeente voor het oog van de wereld. Ook dat! Ook voor het oog van de wereld, die tot haar grote verbazing dreigt te gaan zien of gaat zien dat er twee kerken zijn?! Twee kerken, terwijl het woord Kerk feitelijk onmogelijk in het meervoud kan gezegd worden. Dat kan niet in het meervoud. Ik geloof één heilige, algemene kerk. Niet zoveel kerken. Maar dat is het niet alleen, wat het voor het oog van de wereld is, maar ze zijn ook bezig, gemeente, zich met elkaar van de Here Jezus af

*) Aldus Schlatter in zijn Erläuterungen.

te scheiden. En ze zijn ook bezig door apart te vergaderen een streep te halen door wat ze geleerd hebben en wat Petrus zelf gehoord heeft door het evangelie van de onpartijdigheid Gods.

Ze zijn bezig een streep te halen door dit evangelie dat Jezus Christus de enige poort is. De enige. Tot de wereld van God. En dat er daarbij geen aanneming des persoons is. Nou dat is kras, hoor ik iemand zeggen. Nou, ik denk ook, als je dat zo tegen Petrus gezegd had, dat hij dat ten stelligste zou ontkend hebben. Natuurlijk, hij zijn Heiland verloochenen, en de gemeente scheuren?! Voor hem zou het niet zijn en voor de broeders uit de besnijdenis: **Jezus alleen?! Hij zou dat verontwaardigd afgewezen hebben.** En dan was hij ook nog eerlijk in z'n verontwaardiging. Hij een Farizeeër? Eigen gerechtigheid oprichten? En toch, toen hij zich afzonderde met die anderen, deed hij alsof hij zo een was. Natuurlijk zag hij dat niet. En wij zullen de laatsten zijn om hem daarop aan te zien. En natuurlijk was dat zijn bedoeling niet gemeente, gelukkig niet. Gelukkig niet.

Maar er is ook nog zo iets dat een mens, of schoon hij met de mond in Hem roemt, Hem met de daad verloochent. En dat gebeurt hier. Dat zagen ze niet. Begrijp dat goed. Maar daar was er eentje die het wel zag. Er was er eentje, die de streken van de duivel door had. Met een open oog voor de gevaren voor de kerk. De bedreiging van het evangelie. Die ziet dat ze de substantie van het evangelie, de waarheid van het evangelie dreigen prijs te geven. Wat is de waarheid van het evangelie, gemeente? Dat de wezenlijke omgang met God en daarin met elkander, **alleen** is in Christus. Dat ziet hij, hoe onder de druk van de Jacobianen, die Petrus in hun macht hebben gekregen, de heidenen onder de wet dreigen te worden gebracht en belást dreigen te worden met de vervulling van al die geboden.

Wat een zegen en een genade van God, dat **déze** man in die droevige dagen, in Antiochië was. En dat niet alleen, maar dat hij ook geen vréés kende. Ja, geen vrees, want hij ziet dat hij Simon Petrus zal moeten weerstaan. Dat **ziét** hij. Hij ziet dat hij dat niet mag laten gaan. Want het gaat om **het hart** van het evangelie. Om wat Petrus zelf gepredikt heeft en altijd predikte: Eén naam onder de hemel gegeven, door welken allen moeten zalig worden. Niets daarbij en niets eraf. Dat het gaat om de enigheid van het waarachtige geloof. Ja, hij zal Simon Petrus moeten weerstaan, en dat maar niet op zijn kamer. Nee, maar in het publiek zal hij dat moeten doen! Want hij had vele anderen door zijn veinzerij meegetrokken.

Geloof het maar hoor, dat dat niet mee zal vallen. Geloof het maar, dat hij er tegenop gezien heeft. Dat is geen kleinigheid. Om de éérste onder de apostelen één van de steunpilaren van de kerk z'n zonde onder oog te brengen. Daar is moed voor nodig. Als je het echt doet. Daar moest hij héél wat voor riskeren. Daar moest Paulus voor riskeren dat ze hem voor alles wat lelijk was zouden uitmaken. En voor slecht. Daar moest hij voor riskeren dat ze hem zouden uitmaken voor vrijzinnig. Daar moest hij zelfs de eenheid voor riskeren. Misschien. Gelukkig is dat anders afgelopen.

Hoe bang zijn we niet. En daar zit ook iets goeds in natuurlijk. Als we ons daar maar niet door laten leiden om het niet te doen. Hoe bang zijn we niet om hen die steunpilaren der kerk zijn, te vermánen en te bestraffen. Maar, hij mag niet anders. Hij heeft lang gewacht, maar als hij ziet hoe velen er gaan, apart, en tenslotte ook zijn zendingspartner, Barnabas, dan gemeente, dan dondert hij op een gegeven moment Petrus in het aangezicht: Huichelaar! hypocriet! Niet achter gesloten deuren. Maar in de volle kerk. In aller tegenwoordigheid.

Maar toen ik zag dat zij niet de rechte weg bewaarden, naar de waarheid van het evangelie, zeide ik ten aanhoren van allen, indien gij die een Jood zijt naar heidens en niet naar Joods gebruik leeft, hoe kunt gij dan de heidenen dwingen om naar Joods gebruik te leven. Zie daar de wijze gemeente, en de kracht waarmee Paulus Simon Petrus bestraft. U zult me moeten toegeven: niét mals! U zult me moeten toegeven, broeders en zusters, als Petrus voor Paulus de páús geweest was; dat hij het dan niet gedaan had.

Maar ja, als het zo is in ons leven, dat God alléén groot is in Christus, dan kunnen we er wel tegen op zien, daar gaat het niet over, maar dan zijn we toch niet bang voor grote mannen. Als het er op aan komt is een christen iemand die geen mens hoeft te vrezen. Wat zou een

nietig mens mij doen? En die ook geen ambtsdrager behoeft te ontzien. Als deze zich werkelijk misgaat.

En als hij werkelijk vervuld is met de Heilige Geest dan doet hij dat ook niet. En dan gaat hij bestraffen. Dan slaakt hij niet maar wat kreten. Maar dan probeert hij hem ook z'n zonde onder het oog te brengen. En hem te laten zien, **waarin** z'n zonde bestaat. Zie maar naar Paulus, hoe hij, de rotsman van de kerk, goed laat voelen waar zijn houding op neer komt. U ziet wel, Paulus die schippert niet om de Joden-christenen te vrind te houden, zoals Petrus deed. Schipperen, dat is altijd een poging om te behouden buiten Christus om.

Nee, hij vermaant hem om zijn wettisch gedrag, door hem te herinneren aan zijn normale houding. Zijn houding was, met Paulus, om met heidenen te eten. Zonder te vragen naar rein of onrein. Daarmee **erkennende dat die afgedaan had. En nou dwingt hij de heidenen om op Joodse wijze te leven. Want daar komt zijn houding op neer.** Nu hij weigert om met de heidenen te eten en heidens te leven.

Want dat voelt een ieder, als die heidenen van hun kant tóch met Petrus de gemeenschap willen bewaren, dan zit er voor die heidenen niks anders op dan op Joodse wijze te leven. Dat wil zeggen: dan is het **niet meer de band aan de Here Jezus alléén**, en zò aan elkaar, en aan het evangelie.

En zo laat Paulus Petrus voelen, gemeente, hoe in zijn doen opgesloten ligt en uit zijn doen voortvloeit, dat gelovigen uit de heidenen niet in de volle zin christen zijn, noch delen in het heil van Christus, als ze niet **Joods gaan leven**. Doen ze dat niet, op Joodse wijze gaan leven, dan blijft er niets anders over, dan valt de kerk in tweeën uiteen. En dan krijg je de strijd. En dan is het zo, dat in de ogen van de Jacobianen de broeders uit de heidenen niet meer waarlijk de kerk des Heren zijn.

Wij mogen wel dankbaar zijn, gemeente, dat de apostel Paulus de moed gehad heeft om dat de apostel Petrus onder de ogen te brengen. En via de Schrift ook **ons**.

Want men kan er gerust op aan dat als het zóver komt dat men elkaar gaat verketteren en als het zóver komt, dat men alléén voor zichzelf de naam van ware kerk gaat opeisen, en ánderen daar buiten gaat sluiten, hoewel zij evengoed al hun zaligheid alléén van Jezus Christus verwachten, geheiligd zijnde door zijn Geest, en gewassen door zijn bloed, dat dan die **Judaïstische geest** bezig is, en vaardig is geworden op de een of andere manier, zonder dat men het weet, tussen twee haakjes. De geest, waardoor Petrus beziel was onder de druk van de Jacobianen, toen hij daardoor de heidenen dwong om op Joodse wijze te gaan leven, dat is nou juist dat Judaïsme. Want daar komt dat woord vandaan. Een Judaïst is iemand, die een ánder dwingt om op Joodse wijze te leven. Dat wil zeggen: waar dát gebeurt, daar leeft men niet alléén uit het Evangelie. En dan gaat men zichzelf knechten **en anderen**. En dan gaat men alleen ánderen erkennen als ware gelovigen, als die zich richten naar hún levenspatroon.

En kijk, dat verenigt niet. Dat drijft uiteen. Dat laat ons het gebeuren in Antiochië, gemeente, **duidelijk zien**, en door de praktijk wordt dat bevestigd. De praktijk. Het is mogelijk dat er broeders en zusters ontstemd zijn. Misschien. Dat is nu eenmaal een risico dat men in de kerk moet lopen. Terwille van het evangelie van de onpartijdigheid Gods. Dat is nou eenmaal een risico dat een dienaar van de genade moet lopen om voor alles en nog wat uitgemaakt te worden. Dat risico heeft Paulus ook gelopen. En niet weinig. Maar hij heeft het gedaan. Bestrafen.

Maar ik wil maar zeggen: **wie** dan ook verbitterd werd, Cephass niet. Die is niet verbitterd de kerk uitgelopen. De gemeenschap in die dagen was van dien aard dat men een ópenlijke vermaning kon verdragen. Al weten we de afloop niet, de apostel zal heus wel het verkeerde van zijn gedrag hebben ingezien. En als wij iets begrepen hebben, gemeente van wat Paulus ons hier vertelt, dan hebben we dit ene verstaan, dat we, om gemeenschap met elkander te stichten, **niét** bij het evangelie **plus** gewoonten en overleveringen moeten leven, maar alleen bij de **waarheid** van het evangelie. Daarbij, en daaruit. Wie dat doen, bewandelen de rechte weg. En dat is de enige manier, zullen verenigd worden alle die hun zaligheid buiten zichzelf in Jezus Christus zoeken. De éne manier. En dat is de enige weg waarlangs er iets zichtbaar wordt van wat ook in Antiochië zichtbaar werd. Die ene katho-

lieke kerk. Ja, dat zal misschien moeite kosten.

Het kan best zijn, dat men uit de gemeenschap gestoten wordt, als we maar doorgaan met te geloven, gemeente, dat we alleen in Jezus Christus, álles hebben wat tot onze zaligheid van node is. Niets daarbij, en niets daaraf. En als u dan denkt: o maar dan gaan alle remmen los. Wat?! Denk aan Paulus, die zegt: Hetgeen ik leef, dat leef ik door het geloof des Zoons van God, Die zich voor mij overgegeven heeft. Zo lief had Hij mij. Amen.

Dit is de zo fel gekritiseerde preek.

Blijkbaar barstte de kritiek los vanwege de zin waarin ds Mulder over de ware kerk sprak.

Het is mij evenwel een raadsel hoe een gereformeerd mens daartegen bezwaar kan hebben.

Ten slotte wil ik er terloops nóg even op wijzen dat onze synodes de bewering dat alleen de vrijgemaakte kerken ware kerken zouden zijn heeft afgewezen!

In de correspondentie van onze deputatèn met die van de Chr. Geref. Kerken welker handelingen door onze synodes zijn goedgekeurd leest men o.a. de volgende uitspraken.

„Wij zeggen niet: wij zijn alleen de ware kerk. De Geest des Heren is vrij. Die kan zo werken dat men hier of daar het praedikaat: ware kerk niet meer kan ontzeggen.”

En deze:

„En wie is het toch, die U heeft diets gemaakt, **dat wij alle andere kerken als valse kerken bestempelen?** In onze mondelinge samsprekingen is dergelijke **dwaasheid** duidelijk weerlegd. U schijnt ons hier te putten uit bezinksels van kwade journalistiek.”

In deze uitspraken is geen woord frans.

En ze zijn goed gereformeerd en daarom ook goed vrijgemaakt.

C. V.

Ons dure onderwijs

In de volkskrant vond ik het volgende bericht.

Soms stoot men wel eens op cijfers, die plotseling de gigantische omvang van ons onderwijs laten zien en de even gigantische zorgen van de bewindlieden, die moeten zorgen dat dit alles betaald kan worden.

Als we afzien van het hele dure hoger onderwijs (1.165.000.000), kosten de andere vormen van onderwijs toch nog altijd 3.600 miljoen gulden. Hiervoor ontvangen 3.256.000 leerlingen noderwijs. Enkele specificaties: kleuteronderwijs 465.000 leerlingen, LO (totaal): 1.800.000, VHMO: 225.700, nijverheidsonderwijs: 545.000. Men kan ook bij benadering uitrekenen wat elke leerling kost. heel globaal: een kleuter f 500, een leerling bij LO: f 700, een VHMO - leerling: f 2250, leerlingen bij het nijverheidsonderwijs: f 1500.

Deze cijfers geven te denken over de gevolgen, als we voor elke leerling ook maar één gulden meer uitgeven en even goed als we erin slagen op elke leerling één gulden te bezuinigen.

Dit wil zeggen: het onderwijs kost iedere nederlander f 300 per jaar.

C. V.

KERKNIEUWS

Beroepen te Daarlerveen: Ds. C. Bijl te Sappemeer; te London en Watford (Can.): Ds. J. W. Beekman te Hilligersberg-straatweg; te Zuidhorn (bij accl.): Ds. M. K. Drost te Mariëberg; te Vlaardingen: Ds. R. Houwen te Hattem; te Barendrecht: kand. W. G. Rietkerk te Lisse.

Aangenomen naar Apeldoorn: Ds. J. Verkade te Groningen-Noord.

Bedankt voor Zwijndrecht: Ds. M. Brandes te Meppel; voor Huizum: Ds. J. J. Wildeboer te Driesum; voor Treebeek-Brunsum: Ds. M. Brandes te Meppel.

Ds. J. A. Petter. Op zondag 4 december j.l. werd kand. J. A. Petter bevestigd als dienaar des Woords van de gemeente te Musselkanaal. Zijn bevestiger, Ds. F. van Dijk van Neede, had als tekst voor de preek gekozen Ef. 4: 11-13. In de middagdienst deed Ds. Petter intrede met een predikatie over 2 Petr. 1: 16-19. Na de dienst werd hij toegesproken door br. Munnike (namens de kerkeraad), br. Luth (namens de gemeente te Sellingen, waar Ds. Petter ook het werk van een predikant zal gaan verrichten), Ds. Ten Hove van Mussel (namens de Classis) en tenslotte door zijn bevestiger Ds. Van Dijk.

Breda. De classis Noord-Brabant/Limburg (,classis Eindhoven) heeft van de kerkeraad van Breda (ds. K. C. Smouter) een brief ontvangen, waarin hij bericht, dat de brief van 4 aug. 1966 voorshands wordt teruggenomen. In laatstge-

Redactieleden:
 Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE
Adres van de Redactie:
 H. J. Jager, Jan v. Arkelstraat 7, Kampen
Geref. Persvereniging „Opbouw“:
 adres secretaris en penningmeester:
 Van Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.
Administratie abonnementen:
 Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist. Telef. 03404-12452
Abonnementsprijs
 f 12.— per jaar (bij vooruitbetaling)
 Zeist. Giro 233117.
 Advertentieprijs 20 ct. per mm
 Familieberichten 15 ct. per mm

noemde brief had de kerkeraad aan de zusterkerken meegedeeld, dat hij zich niet conformeerde aan de uitspraken van de classis, welke grotendeels instemming met de P.S.-uitspraken t.a.v. de leer van ds. Telder behelsden, doch daartegen ook niet in appel zou gaan. Deze brief was voor de kerkeraad van Waardhuizen aanleiding geweest de eis te stellen, dat Breda zich alsnog zou conformeren of in beroep zou gaan, omdat hij door zijn weigering het oefenen van kerkverband onmogelijk zou maken.

Ter classisvergadering hebben de afgevaardigden van Breda thans ter toelichting op hun nieuwe brief verklaard, dat de kerkeraad met het verzoek om met zijn afwijkende gevoelens t.o.v. Zondag 22 H.C. te worden verdragen, regelrecht naar de Generale Synode zal gaan.

Naar aanleiding hiervan heeft de classis met 6 tegen 4 stemmen uitgesproken:

- a) te verwachten, dat de kerkeraad van Breda in het voorgenomen schrijven aan de Gen. Synode de punten van conflict met de classisuitspraken van 7-7-'65, 8-9-'65 en 23-4-'66 duidelijk zal stellen;
- b) er tevens op te rekenen, dat uit het voorgenomen schrijven aan de Gen. Synode duidelijk zal worden, dat de kerkeraad van Breda zich wil conformeren aan de ter zake van Zondag 22 H.C. geschapen confessionele situatie, zij het met behoud van eigen gevoelens;
- c) van oordeel te zijn, dat nu de brief van 4 aug. 1966 is teruggenomen en de zaak aan de Gen. Synode zal worden voorgelegd, de vergadering hierin geen taak meer heeft.

De Classis verzoekt de kerkeraad van Breda een afschrift van zijn voorgenomen schrijven aan de Gen. Synode aan de classiskerken te willen toezenden, zodat de zusterkerken hierover kunnen oordelen en met de zaak kunnen blijven meeleven.

Ds. C. van Kalkeren. Naar aanleiding van een verzoek van de Sumbanese kerken om ds. Van Kalkeren voor een half jaar naar Sumba te doen gaan, werd door de kerkeraad te Zwolle besloten stappen te (doen) nemen tot deze uitzending.

De noodzaak werd reeds lang gevoeld en de reis zou kunnen dienen tot versterking van de broederschap aldaar. Ds. Van Kalkeren zal de reis alleen maken.

ADRESSEN

Ds. J. A. Petter, Marktkade 1, Musselkanaal, tel. (05994) 2298. **Berkel en Rodenrijs:** adres kerkgebouw: Rodenrijseweg 97, adres Ds. P. Lok: Rodenrijseweg 99.

STICHTING BEJAARDENZORG

Bij de Stichting Landelijk Orgaan van de Gereformeerde Gezindte voor de Bejaardenzorg, Corn. Houtmanstraat 19, Utrecht, is per 1 december 1966 in de vacature van algemeen secretaris, ontstaan door het vertrek van de heer J. Matse, voorzien door benoeming van de heer R. van Bochoven, momenteel wonende te Maassluis.

Drukkerij Steenberg
 ZEIST - TELEFOON 03404-12452
 ★
 Periodieken
 Boekwerken
 Handelsdrukkerwerk